

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Diplomová práce

2016

Martina Kotasová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Martina Kotasová

**Transformace médií v Portugalsku
po Karafiátové revoluci**

Diplomová práce

Praha 2016

Autor práce: **Martina Kotasová**

Vedoucí práce: **Mgr. Jaromír Hanzal**

Datum obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

KOTASOVÁ, Martina. *Transformace médií v Portugalsku po Karafiátové revoluci*. Praha, 2016, 54 s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jaromír Hanzal

Abstrakt

Práce analyzuje, jak se v průběhu času měnil mediální systém a role médií ve společnosti v Portugalsku. Zaměřuje se na období diktatury Estado Novo, na transformaci médií v Portugalsku po Karafiátové revoluci a na média v 21. století. Jelikož transformace médií by se neobešla bez transformace všech oblastí autoritativního režimu, práce se bude zabývat i celkovým kontextem transformace. V teoretické části je analyzován středomořský neboli polarizovaně pluralitní model médií autorů Hallina a Manciniho. Tento model podle autorů popisuje současný portugalský mediální systém. Cílem práce je zjistit, zda je tento model aplikovatelný na všechna období portugalských dějin 20. a 21. století nebo zda se v určitém období mediální systém dá popsat jiným Hallinovým a Manciniho modelem nebo zda je potřeba použít jinou klasifikaci od jiných autorů.

Abstract

This thesis analyzes how the media system and the role of the media in society have changed over time in Portugal. It focuses on the period of the dictatorship Estado Novo, the period of the media transition after the Carnation Revolution, and the media in the 21st century. Since the media transition would not be possible without the political transition of the authoritarian regime, this thesis will also address the overall context of the transition. The theoretical part analyzes the Mediterranean or polarized pluralist model of media from Hallin and Mancini. According to the authors, this model describes the current Portuguese media system. The aim of this thesis is to determine whether the model is applicable to all periods of Portuguese history of the 20 and 21st century or whether at some point the media system can be described by another Hallin and Mancini's model or whether it is necessary to use a different classification from other authors.

Klíčová slova

Portugalsko, mediální systém, středomořský/polarizovaně pluralitní model, Karafiátová revoluce, transformace médií, Estado Novo

Keywords

Portugal, media system, Mediterranean/polarized pluralist model, Carnation revolution, media transition, Estado Novo

Rozsah práce: 113 660

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 13. května 2016

Martina Kotasová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala panu Mgr. Jaromíru Hanzalovi za cenné rady, připomínky a odborné vedení práce. Ráda bych také poděkovala celé své rodině za pomoc a podporu během celého studia.

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

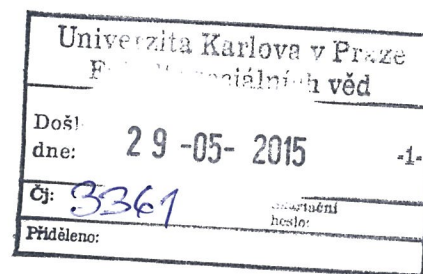
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:
Kotasová Martina

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:
2014/2015

E-mail diplomantky/diplomanta:
MartinaKotas@seznam.cz

Studijní obor/forma studia:
Mediální a komunikační studia/kombinovaná
forma studia

Razítko podatelny:

Předpokládaný název práce v češtině:

Transformace médií v Portugalsku po karafiátové revoluci

Předpokládaný název práce v angličtině:

Media Transformation in Portugal after the Carnation Revolution

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013)

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2015/2016

Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků):

Tématu transformace mediálních systémů z autoritářských nebo komunistických struktur do nového mediálního systému se věnovali autoři Hallin a Mancini ve své knize *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Zabývají se zde vymezením středomořského modelu mediálního systému, který se vyznačuje svržením autoritativního režimu v 70. letech 20. století a přechodem k liberální demokracii. Pozdní přechod k demokracii ovlivnil vztahy mezi médii a politickou sférou. Masová média byla zapojena v samotných konfliktech a byla vnímána jako nástroj mobilizace politiky. Komerční média se vyvíjela pomalu a většina mediálního trhu zůstala v rukou státu, církve, politických stran či soukromých osob. To vedlo k pomalé profesionalizaci a bránilo to vývoji médií v autonomní instituce. Samotná práce zabývající se transformací médií v Portugalsku v české literatuře zcela chybí, proto je důležité se tomuto tématu důkladněji věnovat.

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků):

Ve své diplomové práci se budu zabývat transformací médií v Portugalsku po karafiátové revoluci, jež započala vojenským převratem v Lisabonu 25. dubna 1974. Revoluce svrhla režim Estado Novo Antónia Salazara. Vojenský převrat byl organizovaný Hnutím armádních sil (MFA), složených z vojenských důstojníků, kteří se postavili proti režimu. Cílem mé práce je zjistit, jak probíhala transformace k demokracii a to především v mediální oblasti. Ovšem jelikož transformace médií by se neobešla bez transformace všech oblastí autoritativního režimu, práce se bude zabývat i celkovým kontextem transformace. V práci budu analyzovat vlastnickou strukturu médií před a po revoluci, jaké médium bylo mluvčím revoluce, jak média přispěla k samotné revoluci a následné transformaci k demokracii.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

Úvod

1. Teoretická část

Kapitola se obecně zabývá středomořským neboli polarizovaně pluralitním modelem.

2. Empirická část

2.1. Média v Estado Novo – podkapitola bude analyzovat mediální strukturu autoritativního režimu

2.2. Karafiátová revoluce – deskripce vojenského převratu, jeho dobový kontext, mezinárodní reakce, média a revoluce

2.3. Transformace – transformace médií, změna vlastnické struktury, média jako prostředník

transformace

2.4. Média v 21. století – současná mediální struktura

Závěr

Seznam použitých zdrojů

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Hlavním podkladovým materiálem první kapitoly bude kniha *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Empirická část se bude opírat o soudobé portugalské články, současné portugalské výzkumy a archivní materiály, které budu čerpat na svém studijním pobytu v Lisabonu.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Deskriptivní, analytické, historické.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

CHILCOTE, Ronald H. 2010. *The Portuguese revolution: state and class in the transition to democracy*. Lanham: Rowman, 316 s. ISBN 978-074-2567-931. - V návaznosti na desítky let výzkumu autor poskytuje analýzu portugalské revoluce z roku 1974-1975, která zachytila celosvětovou pozornost. Studie zkoumá témata třídy, státu a hegemonie. Chilcote buduje rámec pro pochopení portugalského případu. V závěru autor naráží na důsledky členství v EU a krizi eurozóny pro Portugalsko.

CHILCOTE, Ronald H. 2014. *A revolução portuguesa: estado e classes sociais na transição para a democracia*. Porto: Afrontamento, 306 s. Biblioteca das ciências sociais. ISBN 978-972-36-1365-0. – V aktualizované verzi autor přináší nové poznatky, které popisují vojenský puč 25. dubna 1974, který vedl k portugalské revoluci. Zabývá se rozbořením situace ve společnosti před a po revoluci. V závěru přináší teoretickou analýzu vztahu státu a sociálních tříd.

ESSER, Frank a Barbara PFETSCH. 2004. *Comparing political communication: theories, cases, and challenges*. New York: Cambridge University Press, 418 s. ISBN 05-215-3540-9. - Sborník hodnotí komparativní politické komunikační výzkumy a představuje možné způsoby, jak by se mohly a měly rozvíjet. Dvacet odborníků z Evropy a Spojených států nabízí jedinečnou a komplexní diskusi o teoriích, případech a výzvách srovnávacího výzkumu v politické komunikaci.

FIELDS, Rona M. 1976. *The Portuguese revolution and the Armed Forces Movement*. New York: Praeger, 288 s. ISBN 02-755-5610-7. – Socioložka Rona M. Fields v knize popisuje vytvoření Hnutí armádních sil (M.F.A) a dále se zabývá čtyřmi krizovými obdobími prvního roku portugalské provizorní vlády. Největším přínosem knihy je soubor rozhovorů a vyjádření právě z řad ozbrojených sil.

HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, 367 s. ISBN 978-807-3673-772. – Kniha představuje základní přehled národních mediálních systémů zemí Severní Ameriky a západní Evropy a je přelomovou studií z oblasti systémového pohledu na média. Autoři v knize navrhnou tři modely, do kterých rozřadili zkoumané mediální systémy – středomořský model, severostředoevropský model a liberální model.

HALLIN, D. C. a S. PAPATHANASSOPOULOS. 2002. *Political clientelism and the media: southern Europe and Latin America in comparative perspective*. *Media, Culture & Society*: 175-195. DOI: 10.1177/016344370202400202. ISSN 0163-4437. - Tento článek zkoumá vztah mezi politickým klientelismem a rozvojem mediálních systémů v jižní Evropě a Latinské Americe. Ke společným charakteristikám mediálních systémů v těchto zemích patří nízký oběh novin, sklon k politické instrumentalizaci médií, omezený vývoj žurnalistiky jako diferencované a autonomní profese a regulační agentury, které jsou zároveň stranou politického vlivu.

HARDY, Jonathan. 2008. Western media systems. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)). ISBN 04-153-9692-1. - Kniha nabízí kritický úvod do mediálních systémů Severní Ameriky a západní Evropy. Je přehledem srovnávacích analýz hospodářských, sociálních, politických, regulačních a kulturních aspektů západních mediálních systémů.

MERKEL, Wolfgang. 2010. Systemtransformation: eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung. 2., überarbeitete und erw. Aufl. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 561 s. Lehrbuch. ISBN 978-3-531-14559-4. - Kniha poskytuje komplexní empirickou analýzu demokratizace po roce 1945 a změnu systému v jižní Evropě, Latinské Americe, východní Asii a východní Evropě. Zobrazuje čtyři hlavní regionální transformační demokratické vlny, a to v Německu, Itálii a Japonsku po roce 1945, pravicové diktatury v jižní Evropě (Portugalsko, Řecko, Španělsko) po roce 1974, kapitalistické autokracie východní Asie (Filipíny, Tchaj-wan, Jižní Korea, Thajsko) poloviny osmdesátých let a komunistické režimy ve východní Evropě po roce 1989.

PINTO, A. C. 2008. Political Purges and State Crisis in Portugal's Transition to Democracy, 1975-76. Journal of Contemporary History. 43(2): 305-332. DOI: 10.1177/0022009408089034. ISSN 0022-0094. - Tento článek analyzuje, jak portugalská politická elita a společnost bojovala se dvěma aspekty autoritářského dědictví Estado Novo v průběhu transformace k demokracii.

VARELA, Raquel. 2012. Revolução e transição: história e memória da Revolução dos Cravos. Lisboa: Bertrand Editora, 293 s. ISBN 978-972-2524-186. - Tato kniha je polemikou skupiny sociologů a historiků pohlízejících na historii portugalské revoluce jako na proces složený ze společenských subjektů a tříd.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

Datum / Podpis studenta/ky

27.5.2015

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzují, že výše uvedené teze jsem s jejich autorkou konzultovala a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Mgr. Jaromír Hanzal
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

28.5.15
Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VE VÁZAT DO OBOU VÝTIŠKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Obsah

Seznam použitých zkratk	1
Úvod	2
1. Teoretická část	4
1.1 Vymezení pojmu mediální systém	4
1.2 Přehled literatury	5
1.3 Mediální systém Portugalska	9
1.3.1 Rozvoj mediálního trhu	11
1.3.2 Politický paralelismus	13
1.3.3 Profesionalizace	14
1.3.4 Role státu	16
1.3.5 Polarizovaný pluralismus	17
1.3.6 Pochybnosti o zařazení Portugalska do středomořského modelu	17
2. Empirická část	19
2.1 Média v Estado Novo	19
2.1.1 Politická situace	19
2.1.2 Mediální systém a role médií ve společnosti	21
2.2 Karafiátová revoluce	25
2.2.1 Politická situace	25
2.2.2 Mediální systém a role médií ve společnosti	26
2.3 Transformace	31
2.3.1 Politická situace	31
2.3.2 Mediální systém a role médií ve společnosti	32
2.4 Média v 21. století	40
2.4.1 Politická situace	40
2.4.2 Mediální systém a role médií ve společnosti	41
Závěr	46
Summary	48
Použitá literatura	50
Dokumenty	50
Literatura	50
Elektronické články	52
Internetové zdroje	54

Seznam použitých zkratek

CPLP - Společenství portugalsky mluvících zemí

ENR - Emissora Nacional de Radiodifusão

EU – Evropská unie

JN - Jornal de Notícias

MCG – Media Capital

MFA – Hnutí ozbrojených sil (Movimento das Forças Armadas)

MMF - Mezinárodní měnový fond

OSN – Organizace spojených národů

PCP - Komunistická strana Portugalska

PREC - Probíhající revoluční proces (Processo Revolucionario em Curso)

PS – Socialistická strana (Partido Socialista)

PSD - Sociálnědemokratická strana (Partido Social Democrata)

RDP - Radiodifusão Portuguesa

RR - Rádio Renascença

RTP - od roku 2004 Rádio e Televisão de Portugal

RTP - do roku 2004 Radiotelevisão Portuguesa

SIC - Sociedade Independente de Comunicação

TVI - Televisão Independente

UNESCO - Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu

Úvod

Karafiátová revoluce, jež započala vojenským převratem v Lisabonu 25. dubna 1974, svrhla diktátorský režim Estado Novo Antónia Salazara. Vojenský převrat byl organizovaný Hnutím armádních sil (MFA), složených z vojenských důstojníků, kteří se postavili proti režimu. Vojenský puč nastartoval období nazývané jako probíhající revoluční proces. Bylo to období dvou let trvající nestability, kdy se levicové a pravicové strany snažily chopit moci. Dne 25. dubna 1976 se konaly nové demokratické volby a byla zavedena nová ústava a Portugalsko se stalo demokratickou zemí. Došlo tedy i na transformaci mediálního trhu, která trvala téměř dvacet let. Jelikož transformace médií by se neobešla bez transformace všech oblastí autoritativního režimu, práce se bude zabývat i celkovým kontextem transformace.

Diplomová práce se snaží odpovědět na výzkumnou otázku, jak se v průběhu času měnil mediální systém a role médií ve společnosti v Portugalsku. Ve své práci se zaměřím na období diktatury Estado Novo, na transformaci médií v Portugalsku po Karafiátové revoluci a na média v 21. století.

Téma transformace médií v Portugalsku není systematicky zpracováno v české literatuře, proto jsem si tohle téma vybrala pro svoji diplomovou práci. Transformace médií v Portugalsku probíhala téměř dvě desetiletí, což je ojedinělý případ v rámci zemí Západu, proto je důležité se tomuto tématu důkladněji věnovat. Dalším důvodem, proč jsem si zvolila tohle téma, bylo mé studium v rámci programu Erasmus na Universidade Nova de Lisboa v Portugalsku, kde jsem byla v kontaktu s profesory, kteří mi poskytli cenné materiály. Ovšem ani v Portugalsku neexistuje ucelené zpracování portugalské transformace, autoři se nejvíce zabývali cenzurou v období Estado Novo a dvouletým revolučním obdobím po Karafiátové revoluci.

Svou práci jsem rozdělila do dvou hlavních kapitol. První kapitola je teoretická a je rozdělena do tří podkapitol. První podkapitola se věnuje vymezení pojmu mediální systém, druhá podkapitola přináší přehled literatury, která se zabývá komparací mediálních systémů. Třetí podkapitola nazvaná mediální systém Portugalska uvádí klasifikaci modelů různých autorů, ovšem ve své diplomové práci budu používat převážně středomořský

neboli polarizovaně pluralitní model od Hallina a Manciniho jako svůj teoretický rámec, jelikož jejich studie je i v současnosti stále nejvíce používána.

V empirické části analyzuji jednotlivá období portugalských dějin 20. a 21. století. Kapitola je rozdělena do čtyř podkapitol, které kopírují jednotlivá období - média v Estado Novo, Karafiátová revoluce, transformace a média v 21. století. Každá podkapitola je dále rozdělena do dvou podkapitol, první vždy popisuje politickou situaci daného období a druhá analyzuje mediální systém a roli médií ve společnosti. Cílem empirické části je zjistit, zda je středomořský neboli polarizovaně pluralitní model aplikovatelný na všechna období portugalských dějin 20. a 21. století nebo zda se v určitém období mediální systém dá popsat jiným Hallinovým a Manciniho modelem nebo zda je potřeba použít jinou klasifikaci od jiných autorů.

K důležitým zdrojům, které jsem použila v teoretické části, patří kniha Hallina a Manciniho *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Z této knihy jsem čerpala hlavní teoretický rámec pro zařazení mediálního systému Portugalska, jelikož v současnosti je to nejvíce používaná publikace, která se zabývá komparací mediálních systémů. Kniha ovšem sklídila i značnou kritiku, proto jsem využila v první kapitole i kritické články, které polemizují s autory nebo které doplňují jejich modely. Převážně portugalsští autoři z oboru mediálních studií nesouhlasí se současným zařazením Portugalska do modelu středomořského neboli polarizovaně pluralitního, jelikož v roce 2016 je situace na mediálním trhu jiná, než při vydání studie v roce 2004.

V empirické části jsem čerpala především z portugalských a anglických článků portugalských odborníků, které jsem prostudovala při svém studiu na Universidade Nova de Lisboa. Manuel Baiôa se zabýval cenzurou v počátečních letech Estado Novo v článku *A censura como factor de formação e consolidação do salazarismo: O caso do noticiário sobre política internacional na imprensa (1933-1935)*, Pedro Marques Gomes popsal probíhající revoluční proces v článku *O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa*, Paulo Faustino se zaměřil na vývoj soukromé stanice TVI v článku *Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group*, Helena Sousa popsala transformaci mediálního trhu ve studii *Keeping Up Appearances: Regulating Media Diversity in Portugal* a Nelson Traquina se zabýval divokou deregulací médií v článku *Portuguese television: the politics of savage deregulation*.

1. Teoretická část

V této kapitole se nejprve budu zabývat vymezením pojmu mediální systém a dále představím hlavní literaturu, která se zabývá komparací mediálních systémů, kterou použiji jako své teoretické východisko při zkoumání vývoje mediálního systému Portugalska.

1.1 Vymezení pojmu mediální systém

Na začátku je zapotřebí si vymežit základní pojem, o který se tato práce bude dále opírat. Tímto pojmem je **mediální systém**. Podle kolektivu autorů z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy je mediální systém „*jeden ze subsystémů, které tvoří sociální systém (soustava elementů - subsystémů, organizací, institucí, ale i jednotek v sociálních rolích, které na sebe navzájem působí)*.“¹

Denis McQuail definuje mediální systém jako systém, který zahrnuje všechna masová média fungující v daném sociálním a politickém systému (obvykle stát). Rozděluje mediální systémy podle různých úrovní mediální struktury, které jsou podle potřeby využity v rámci studií mediálních systémů. Rozlišuje mikro úroveň, jež zahrnuje jediný multimedialní kanál jako je například televizní stanice, mezo úroveň, zahrnující určité odvětví jako je například místní rozhlas nebo deníky a makro úroveň, která zahrnuje celý (obvykle národní) mediální systém neboli všechna relevantní média. Podle McQuaila je makro úroveň neobvyklou volbou při studiu mediálního systému, ovšem dá se použít při srovnávání národních systémů nebo při srovnání různých období v rámci jednoho národního systému.²

Jak zmiňuje Jonathan Hardy, koncept mediálního systému se začal používat po druhé světové válce, kdy státy začaly regulovat média veřejné služby. Historicky byl pojem mediální systém používán pro označení hlavních masových médií jako byl tisk, rozhlasové a televizní vysílání. V té době bylo ve všech západních zemích jasné vertikální propojení mezi vládou a organizací a regulací hlavních médií a média byla orientována v hranicích národních států. Od té doby prošly mediální systémy značnou transformací. Hardy si klade otázku, zda je v dnešní době ještě důležité zkoumat národní mediální systém,

---

¹ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, s.247- 248.

² MCQUAIL, Denis. *Media performance: mass communication and the public interest*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, 1992, s.90-98.

když se v průběhu globalizace národní mediální systémy proměnily v takové míře, že se zdá, že se sblíží.³

Podle Hardyho existují tři hlavní přístupy k analýze mediálních systémů. První přístup zkoumá, jak jsou média produkována, jaká je jejich cirkulace a jak jsou přijímána. Zkoumá rozličné síly, které ovlivňují tyto procesy. Druhý přístup se vyvinul z politologie a rozebírá především vztah médií a politiky. Třetí přístup, jenž značně kritizuje předchozí dva přístupy, pochází z kulturních studií a soustředí se na výměny mezi subjekty a skupinami jakožto nositeli lingvistických a historických norem, způsobu života a tradic.⁴

Ovšem ne všichni autoři uznávají výše uvedené definice. Podle Jakubowicz je problémem samotná definice, co je mediální systém, a k tomu se váže problém, jak srovnávat mediální systémy, když není daná jednoznačná definice. Hallin a Mancini se ve svých dílech také zdržují samotné definice a pouze uvádí, že mediální systémy nejsou homogenní a jsou charakterizovány komplexní koexistencí médií operujících podle různých principů.⁵

1.2 Přehled literatury

Studiem mediálních systémů a jejich porovnáváním se zabývala a stále zabývá řada autorů a žádná ze studií není absolutním vystižením reality, ovšem některé studie se staly více známými a aplikovanými ostatními autory z oboru mediálních studií. V této podkapitole tedy uvedu hlavní díla, která se zabývají komparací mediálních systémů.

První studie, která započala debatu o srovnávání a klasifikování mediálních systémů, vyšla v roce 1956 pod názvem *Čtyři teorie tisku*. Autoři studie Siebert, Peterson a Schramm klasifikovali mediální systémy podle normativního konceptu, co by média, a především tisk, měla dělat. Kniha vyšla v období studené války a autoři porovnávali liberálně demokratické, komunistické a autoritářské politické systémy. Vyvodili čtyři teorie, kterými jsou autoritářská, liberální, sovětská a sociální odpovědnosti. Autoři si položili otázku, proč tisk zjevně slouží různým účelům a proč se objevuje v různých formách v různých zemích a identifikovali řadu faktorů, které mohou vysvětlit tyto rozdíly. Je to úroveň ekonomických a technologických zdrojů země, stupeň urbanizace a širší socio-kulturní

---

³ HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)), s.5-8.

⁴ Tamtéž, s.8.

⁵ DOBEK-OSTROWSKA, Bogusława (ed.). *Comparative media systems: European and global perspectives*. New York: CEU Press, 2010, s.9.

dispozice. Hlavní myšlenkou je, že tisk na sebe bere podobu sociální a politické struktury, ve které operuje.⁶

Kniha sklídila velký úspěch, ale zároveň vyvolala v průběhu času značnou kritiku. Celá řada vědců se od té doby snažila navrhnout vlastní typologii a klasifikaci, ovšem podle Karol Jakubowicz výsledky byly zklamáním, jelikož žádná typologie nemůže pokrýt všechny komplexnosti určitého mediálního systému.⁷ Hallin a Mancini kritizují univerzální přístup ke komparativní analýze v mediálních studiích, který zaujali autoři *Čtyř teorií tisku*. Podle Hallina a Manciniho tento přístup brzdil rozvoj oboru v posledních dekádách svojí povrchní analýzou, která nebyla postavena na detailním výzkumu žádného mediálního výzkumu a byla přehlčena etnocentrickými předpoklady.⁸

Podle Hardyho je značnou chybou, že *Čtyři teorie tisku* empiricky neanalyzují vztah mezi opravdovou mediální strukturou a sociálním systémem, zkoumají pouze důvody či teorie, podle kterých se tyto systémy legitimizují a ignorují materiální heterogenitu médií. Dále Hardy kritizuje, že se autoři *Čtyř teorií tisku* zaměřují pouze na tisk a navíc za tisk berou všechna média masové komunikace jejich doby. Jako další problém vidí Hardy skutečnost, že autoři odvozují své čtyři teorie (modely) z jedné teorie – z liberalismu a svoji knihu staví na západním liberálním myšlení a bipolaritě studené války a jasně propagují americký model soukromého vlastnictví komerčních médií.⁹

V roce 2002 Hallin publikoval článek *Political clientelism and the media: southern Europe and Latin America in comparative perspective* spolu s profesorem Stylianosem Papathanassopoulosem. Tento článek zkoumá vztah mezi politickým klientelismem a rozvojem mediálních systémů v jižní Evropě a Latinské Americe. Ke společným charakteristikám mediálních systémů v těchto zemích patří nízká cirkulace novin, sklon k politické instrumentalizaci médií, omezený vývoj žurnalistiky jako diferencované a autonomní profese a regulace vysílání.¹⁰

---

⁶ SIEBERT, Fred S., PETERSON Theodore, SCHRAMM Wilbur. *Four theories of the press: the authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet communist concepts of what the press should be and do*. 13. pr. Urbana: University of Illinois Press, 1984, 6-28.

⁷ DOBEK-OSTROWSKA, Bogusława (ed.). *Comparative media systems: European and global perspectives*. New York: CEU Press, 2010, s.8-9.

⁸ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI (eds.). *Comparing media systems beyond the Western world*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. Communication, society, and politics, s.1.

⁹ HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)), s.11.

¹⁰ HALLIN, D. C. a S. PAPATHANASSOPOULOS. 2002. Political clientelism and the media: southern Europe and Latin America in comparative perspective. *Media, Culture & Society*: 175-195. DOI:

Až v roce 2004, tedy téměř po 50 letech od vydání *Čtyř teorií tisku*, byla publikována kniha *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky* (v anglickém originálu *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*) Daniela C. Hallina a Paola Manciniho, která se od té doby stala důležitým dílem při klasifikaci mediálních systémů. Ve své studii autoři analyzují mediální systémy zemí Severní Ameriky a západní Evropy a klasifikují je do tří následujících modelů - středomořský neboli polarizovaně pluralitní model, severo/středoevropský neboli model demokraticko-korporativistický a severoatlantický neboli liberální model. Autoři se v knize vymezují proti *Čtyř teoriím tisku* a snaží se vyhnout univerzálnímu přístupu předešlého díla.¹¹

Hallin a Mancini identifikovali čtyři dimenze pro klasifikaci systémů médií. První dimenze je vývoj mediálních trhů se zvláštním důrazem na vývoj tisku s masovou cirkulací. Následující parametr je politický paralelismus, který podle autorů znamená stupeň a povahu vztahů mezi médii a politickými stranami. Třetí dimenze zkoumá, jak se vyvinul novinářský profesionalismus a závěrečným čtvrtým parametrem je, do jaké míry stát intervenuje do mediálního systému. Na závěr vyvozují, že mediální systémy západních zemí konvergují k severoatlantickému/liberálnímu modelu.¹²

I když je kniha nedocenitelným dílem při komparaci mediálních systémů, vyvolala také kritiku ze strany jiných odborníků z oboru. Podle Hardyho je problémem vyzdvihování ideálního mediálního systému, kterým je podle Hallina a Manciniho model liberální. Také podle Hardyho se Hallin a Mancini dostatečně nevěnují roli médií jako zprostředkovatele zábavy. Obecně vztah mezi populární kulturou a oficiální/elitní kulturou je zanedbanou oblastí v klasifikaci mediálních systémů.¹³

Roger Blum se v roce 2005 ve svém článku *Bausteine zu einer Theorie der Mediensysteme* snaží doplnit Hallinovy a Manciniho modely médií. Do analýzy zavádí nové kategorie, aby

---

10.1177/016344370202400202. ISSN 0163-4437. Dostupné z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344370202400202>.

¹¹ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s. 25-31.

¹² MCQUAIL, D. Book Review: Comparing Media Systems. *European Journal of Communication*. 2005-06-01, vol. 20, issue 2, p. 266-268. DOI: 10.1177/026732310502000209. Dostupné z: <http://ejc.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/026732310502000209>.

¹³ HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)), s.18-21.

mohl popsat nejen politický systém, ale také kulturní vlastnosti jednotlivých mediálních systémů. V tabulce 1 je uvedeno devět dimenzí, které Blum sledoval a každá z dimenzí následuje jednu ze tří linií – liberální, střední či regulovanou.¹⁴

Tabulka 1 Kategorie mediálních systémů podle Bluma			
	A: liberální linie	B: střední linie	C: regulovaná linie
1. politický systém	demokratický	autoritářský	totalitní
2. politická kultura	polarizovaná	nevyhraněná	souhlasná
3. svoboda médií	žádná cenzura	případy cenzury	trvalá cenzura
4. vlastnictví médií	soukromé	soukromé a veřejné	veřejné
5. financování médií	tržní	tržní a státní	státní
6. politický paralelismus	nízký	umírněný	vysoký
7. státní kontrola médií	nízká	umírněná	vysoká
8. mediální kultura	investigativní	nevyhraněná	souhlasná
9. mediální orientace	komerční	divergentní	veřejná služba

Zdroj: BLUM, Roger. Bausteine zu einer Theorie der Mediensysteme. *Science des mass média suisse*. 2005, (2), 11. Dostupné z: [http://www.sgkm.ch/zeitschrift/2005/2\(2005\)4Blum.pdf](http://www.sgkm.ch/zeitschrift/2005/2(2005)4Blum.pdf).

Blum tedy vyvozuje šest typů mediálních systémů – atlanticko-pacifický liberální model, jihoevropský klientelistický model, severoevropský veřejnoprávní model, východoevropský šokový model, arabsko-asijský vlastenecký model a asijsko-karibský velitelský model. Ovšem není zcela jasné, jak přiřazuje jednotlivé země k jednotlivým kategoriím, jelikož ve svém článku Blum nevysvětlil, jak vytvořil dané modely. Blumovy modely zahrnují více států než modely Hallina a Manciniho, ovšem celý článek je pouze na 11 stran, tudíž zpracování není dostatečné a jistě by si zasloužilo více prostoru.¹⁵

V roce 2008 byla publikována studie *Western media systems* Jonathana Hardyho. Stejně jako Hallin a Mancini se zaměřuje na systémy médií v západních demokraciích a zaměřuje se především na analyzování dopadů transformačních procesů, které tvarovaly současné mediální systémy. Používá čtyři paradigmata - teorii liberální demokracie, neoliberalismus, libertarianismus a kritickou politickou ekonomii jako analytický rámec pro zkoumání vztahů mezi médii a politikou a vlastnictvím médií a transnacionalizací. Jeho hlavní

¹⁴ DOBEK-OSTROWSKA, Bogusława (ed.). *Comparative media systems: European and global perspectives*. New York: CEU Press, 2010, s.4-5.

¹⁵ Tamtéž, s.5-6.

výzkumnou otázkou je, zda mediální systémy v západních demokraciích konvergují, a pokud ano, tak jakým způsobem.¹⁶

V roce 2010 vyšla studie kolektivu autorů *Comparative media systems: European and global perspectives*, opírající se o poznatky Hallina a Manciniho (a s předmluvou Hallina a Manciniho), které autoři rozšiřují především na země střední a východní Evropy.¹⁷ V listopadu 2011 vyšla další rozšiřující studie pod názvem *Comparing Media Systems Beyond the Western World*, ve které Hallin a Mancini spolu s kolektivem dalších autorů doplňují původní studii o mediální systém Brazílie, Číny, Izraele, Libanonu, Litvy, Polska, Ruska, Saudské Arábie, Jižní Afriky či Thajska a zjišťují, zda je možné či nemožné aplikovat původní modely na tyto země. Hallin a Mancini doplňují, že nebylo jejich záměrem, jak si mnozí vyložili z původní studie, preferovat liberální model před ostatními dvěma modely, a ani to, že by model polarizovaného pluralismu byl nedostatečný oproti ostatním dvěma modelům.¹⁸

1.3 Mediální systém Portugalska

Do jakého mediálního systému se tedy řadí Portugalsko a jaké jsou hlavní znaky tohoto systému? Jak víme z předchozí kapitoly, kategorizace není jen jedna, proto v této podkapitole uvedu klasifikaci různých autorů, ovšem ve své diplomové práci budu používat převážně středomořský neboli polarizovaně pluralitní model jako svůj teoretický rámec od Hallina a Manciniho, jelikož jejich studie je i v současnosti stále nejvíce používaná.

Siebert, Peterson a Schramm zařadili Portugalsko do autoritářské teorie, jelikož v roce 1956, kdy vyšla jejich studie, bylo Portugalsko autoritářským režimem. Podle autorů se autoritářská teorie vyvinula v 16. a 17. století v Anglii z filozofie absolutní vlády panovníka. Hlavním účelem je podporovat a prosazovat politiku vlády, která je u moci a sloužit státu. Používat média může ten, kdo získá královský patent nebo povolení od vlády. Média jsou kontrolována vládními patenty, cechy, licencemi a někdy omezována cenzurou. Je zakázáno kritizovat toho, kdo je u moci. Vlastnictví médií v autoritářské teorii

---

¹⁶ HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)), s.

¹⁷ DOBEK-OSTROWSKA, Bogusława (ed.). *Comparative media systems: European and global perspectives*. New York: CEU Press, 2010, s.XI-XIV.

¹⁸ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI (eds.). *Comparing media systems beyond the Western world*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. Communication, society, and politics, s.1-7.

je soukromé nebo veřejné a hlavním rozdílem od ostatních teorií je, že média jsou nástrojem uskutečňování vládní politiky.¹⁹

Blum zařadil Portugalsko do jihoevropského klientelistického modelu spolu se Španělskem, Řeckem, Maltou a Kyprem. Podle Bluma tento model má komerčně populisticky orientované televizní vysílání a elitářsky orientovaný tisk. Bohužel Blum neuvádí více charakteristik tohoto modelu.²⁰

Hallin a Mancini umístili Portugalsko do středomořského neboli polarizovaně pluralitního modelu spolu s Řeckem, Itálií a Španělskem a do jisté míry také s Francií (ta se považuje za okrajový případ). Všechny tyto země mají podle autorů mnoho společných historických charakteristik. Portugalsko, Španělsko a Řecko prošlo transformací k demokracii po revolucích v 70. letech 20. století, kdy došlo ke svržení autoritářských režimů. Co odlišuje státy jižní Evropy od zbytku západní Evropy a Severní Ameriky, že je jejich mediální systém odlišný od ostatních dvou mediálních systémů? Podle Hallina a Manciniho se liberální instituce v jižní Evropě vyvinuly později než v ostatních zemích západní Evropy. Vývoj tržního hospodářství byl také omezený a míra gramotnosti byla nízká.²¹

Dále se zde projevuje jasná existence polarizovaného pluralismu, který v jiných mediálních systémech není tak silný. Pozdní přechod k demokracii ovlivnil vztah mezi médiem a politickou sférou. Hromadné sdělovací prostředky byly zapojeny v těchto konfliktech a byly viděny jako nástroj mobilizace politik. Komerční média se rozvíjela pomalu a většina mediálního trhu zůstala v rukou státu, církve, politických stran nebo bohatých jednotlivců. To vedlo k pomalé profesionalizaci a zabránilo to rozvoji médií do autonomních institucí. Nicméně vlna globalizace, sekularizace a komercializace se nakonec přehnala i přes jižní Evropu a byly zavedeny změny ve vlastnické struktuře na mediálním trhu.²²

---

¹⁹ SIEBERT, Fred S., PETERSON Theodore, SCHRAMM Wilbur. *Four theories of the press: the authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet communist concepts of what the press should be and do*. 13. pr. Urbana: University of Illinois Press, 1984, 6-37.

²⁰ BLUM, Roger. Bausteine zu einer Theorie der Mediensysteme. *Science des mass média suisse*. 2005, (2), 11. Dostupné z: [http://www.sgkm.ch/zeitschrift/2005/2\(2005\)4Blum.pdf](http://www.sgkm.ch/zeitschrift/2005/2(2005)4Blum.pdf).

²¹ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.117-122.

²² Tamtéž, s.126-127.

1.3.1 Rozvoj mediálního trhu

Podle Hallina a Manciniho Salazarova diktatura nikdy nebyla mobilizačním režimem a nevyužívala tisk v takové míře jako jiné režimy. Na druhou stranu role církve na mediálním trhu byla významná a stále je. Církev je vlastníkem rozhlasových stanic a také vlastnila televizní stanici *Televisão Independente* (TVI) od jejího založení v roce 1993 do roku 1999, kdy se vlastníkem stal *Media Capital*, jeden z největších portugalských mediálních konglomerátů.²³ Po revoluci v roce 1974 došlo k posunu směrem k tržně orientovanému tisku. Autoři zmiňují deník *Público*, který se pokusil zvýšit náklad tím, že zkombinoval původní zaměření se na politiku s lidsky jímavými příběhy a více se zaměřil na grafickou stránku. Portugalsko spolu se Španělskem byly jediné země na světě, jejichž agregovaný náklad tisku se zvýšil v devadesátých letech a tištěná periodika se až do dnešních dnů profilují na specificky zaměřené čtenáře. Ovšem faktem zůstává, že množství výtisků novin v Portugalsku a dalších zemích jižní Evropy zůstává nejnižší v Evropě, jak je uvedeno v následující tabulce 2. V roce 2000 bylo prodáváno v Portugalsku pouhých 82,7 kopií na tisíc obyvatel, což je druhý nejnižší údaj po Řecku.²⁴

Norsko	719.7	Spojené státy	263.6
Finsko	545.2	Kanada	205.7
Švédsko	541.1	Irsko	191
Švýcarsko	453.7	Francie	190
Velká Británie	408.5	Belgie	186.5
Německo	375.2	Španělsko	129.4
Rakousko	374.3	Itálie	121.4
Dánsko	347.1	Portugalsko	82.7
Nizozemsko	345.9	Řecko	77.5

Zdroj: World Association of Newspapers, World Press Trends. In: HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.51.

²³ FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

²⁴ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.123-125.

Autoři zmiňují další faktory, které jsou typické pro portugalský mediální trh a které stojí za zmínku. Prvním z nich jsou genderové rozdíly ve čtenosti novin. V Portugalsku jsou tyto rozdíly poměrně velké a podle Hallina a Manciniho to odráží blízkost tisku světu politiky a vyloučení žen z politiky. Následující tabulka 3 ukazuje tyto rozdíly. V případě Portugalska 58,3 % mužů a 24,1 % žen uvedlo čtení novin denně, což představuje největší rozdíl mezi pohlavími ze zemí zahrnutých do studie. Dalším faktorem je míra gramotnosti, která byla v celé historii velmi nízká. Ještě v roce 1930 byla celková míra gramotnosti asi 30 % a gramotnost žen byla ještě nižší.²⁵

Tabulka 3 Genderové rozdíly čtenosti novin, rok 2000			
	Muži	Ženy	Muži/Ženy
Portugalsko	58.3	24.1	2.41
Španělsko	47	26.2	1.79
Itálie	50.2	29.8	1.68
Řecko	22.5	17.2	1.31
Belgie	57.9	47.5	1.21
Kanada	64.6	54.9	1.17
Nizozemsko	70.8	60.7	1.16
Spojené státy	59	52	1.13
Švýcarsko	78	72	1.08
Rakousko	78.4	73.2	1.07
Francie	34.3	32	1.07
Velká Británie	84	79	1.06
Dánsko	76.1	72.1	1.06
Irsko	59	56	1.05
Finsko	87	84	1.04
Norsko	87	85	1.02
Švédsko	89	88	1.01

Zdroj: World Association of Newspapers, World Press Trends. HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s. 52

²⁵ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.124-125.

Více než 90 % novin v Portugalsku bylo v roce 2001 prodáváno prostřednictvím stánkového prodeje. Ve srovnání s ostatními zeměmi Evropy, kde je stále populárnější způsob prodeje pomocí předplatného, je stánkový prodej relativně nízký (28 % ve Švédsku, 10 % v Nizozemsku). Dalším faktorem, který odlišuje země jižní Evropy od zbytku západní Evropy, je neexistence bulvárního tisku. Jejich úlohu do jisté míry vyplňují sportovní deníky. V roce 2000 byl celkový náklad sportovních deníků v Portugalsku přibližně 200 000. Oproti zemím západní Evropy lokální tisk v Portugalsku až na výjimky chybí. Podle Hallina a Manciniho se masový tisk v Portugalsku nevyvinul do poloviny dvacátého století do takové podoby, jak ji známe z ostatních států západní Evropy, kvůli nedostatku ekonomických a politických podmínek. Od té doby se již rádio a následně televize staly hlavními sdělovacími prostředky. Proto je nepravděpodobné, že by země, kde se nevyvinula masová cirkulace novin do konce 19. století, by toho někdy dosáhla.²⁶

1.3.2 Politický paralelismus

Hallin a Mancini dále blíže zkoumají politický paralelismus. V Portugalsku, spolu s ostatními zeměmi jižní Evropy, je politický paralelismus vyšší než v jiných zemích západní Evropy a sdělovací prostředky jsou velmi silně zpolitizovány. Novináři často dávají větší důraz na komentáře a noviny slouží jako odraz různých politických postojů a hrají aktivní roli ve společnosti s cílem mobilizovat lidi na podporu politických aktivit. Soukromí majitelé médií, jakož i novináři, obvykle mají politické vazby a mnoho novinářů se stalo politiky a naopak. Velká řada současných politických představitelů začala působit jako novináři po Karafiátové revoluci a v průběhu transformace k demokracii. Za příklad si můžeme uvést nově zvoleného prezidenta Marcela Rebelu de Sousu a dlouholetého předsedu křesťansko-demokratické konzervativní strany CDS/PP Paulo Portase.²⁷

Tradice politicky angažovaného tisku v Portugalsku byla přerušena nastolením tzv. Estado Novo (Nový stát), diktatury Antónia de Oliveira Salazara, v roce 1926 a opět se probudila v průběhu Karafiátové revoluce v roce 1974. Během Karafiátové revoluce radikální a zpolitizovaní novináři obsadili rozhlasové stanice a noviny a v průběhu transformace

---

²⁶ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.124-125.

²⁷ HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)), s.101-103.

k demokracii byly státem vlastněné noviny privatizovány a stupeň stranické politizace rapidně poklesl.²⁸

Nejen tisk, ale i systémy vysílání veřejné služby ve Středomoří mají také sklony k politickému paralelismu. V Portugalsku je kapitál veřejnoprávní televize a rádia *RTP* (Rádio e Televisão de Portugal) vlastněn státem a jejich ředitelé jsou jmenováni vládou. Ačkoliv jejich jmenování schvaluje *Vysoký úřad pro sociální komunikaci*, zdá se, že jeho role je spíše ceremoniální.²⁹ Dalším orgánem, který má vyvážit zájmy politických skupin, je *Názorová rada*, která byla založena v roce 1995. Ta zahrnuje posluchače a mediální odborníky. Nicméně její charakter je pouze poradní.³⁰ V zemích jižní Evropy politika hraje významnou roli ve vysílání, zejména v systémech vysílání veřejné služby. Podle Hallina a Manciniho to dokládá skutečnost, že nastolování agendy je otázkou politických rozhodnutí namísto rozhodnutí novinářů o tom, co je podle nich vhodné do vysílání zařadit.³¹

1.3.3 Profesionalizace

Kořeny novinářské profese v Portugalsku a dalších středomořských zemích vycházejí z literatury a politiky. V minulosti byla žurnalistika považována za druhořadé povolání a byla špatně placená. Z počátku platila za výchozí bod pro kariéru v politice nebo literatuře. Naštěstí s vývojem komerčního tisku na konci 19. století se toto vnímání začalo měnit a žurnalistika se stala prací na plný úvazek. Díky tomu se začaly objevovat nové publicistické žánry, které byly výhradně novinářské, a odlišná profesní identita se začala rozvíjet. Do jisté míry jsou dějiny žurnalistiky v jižní Evropě srovnatelné se zbylými dvěma modely Hallina a Manciniho. Ovšem vývoj mediálních trhů ve Středomoří byl omezen a vedl k tomu, že média byla menší a ne vždy soběstačná jako v ostatních zemích západní Evropy. Státní zásahy, a to zejména v době diktatury, zabránily rozvoji žurnalistiky jako samostatné profese. Z tohoto důvodu úroveň profesionalizace

---

²⁸ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.131.

²⁹ Tamtéž, s.134.

³⁰ HALLIN, D. C. a S. PAPATHANASSOPOULOS. 2002. Political clientelism and the media: southern Europe and Latin America in comparative perspective. *Media, Culture & Society*: 175-195. DOI: 10.1177/016344370202400202. ISSN 0163-4437. Dostupné z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344370202400202>.

³¹ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.134-137.

není tak vysoká jako v jiných zemích, ale od dob Karafiátové revoluce a s přechodem k demokracii stále roste.³²

Podle Hallina a Manciniho však nižší úroveň profesionalizace neznamená, že novináři v Portugalsku jsou méně vzdělaní než novináři v jiných zemích západní Evropy nebo jsou horší v tom, co dělají. Mají tím na mysli, že portugalská žurnalistika je více spojena s politickým a literárním světem a žurnalistika jako povolání je elitnější než v jiných zemích. Dále kvalita psaní politických analýz v novinách je ve středomořských zemích vyšší než v britských bulvárních plátcích či v amerických novinách. Důvodem může být menší počet čtenářů, kteří jsou ale náročnější.³³

Ve srovnání se silnými profesními organizacemi a novinářskými odbory v jiných zemích západní Evropy jsou ve středomořských státech tyto odbory obecně mnohem slabší. Navíc zde existuje možnost státního uznání pro povolání být novinář, což lze považovat za další propojení žurnalistiky a státu, ale brání to ve vývoji žurnalistiky v autonomní profesi. Portugalsko a Francie mají formální organizace, které mají na starosti vydávání pověření novinářům. Jejich hlavní funkcí je však regulace přístupu k výhodám a posilování minimální mzdy. Dalším důvodem nižší úrovně profesionalizace v Portugalsku je pozdní vývoj formálního vzdělání v žurnalistice. Stejně tak je zde nedostatek formálních systémů odpovědnosti. Ani jedna ze středomořských zemí nemá tiskovou radu na národní úrovni, což vede k nedostatku konsensu o etických standardech.³⁴

Žurnalistika v Portugalsku nebyla autonomní institucí a nedocházelo zde k profesní samoregulaci, ale média jsou spíše řízena vnějšími aktéry, a to zejména ze sféry podnikání a politiky. Dalším charakteristickým rysem je, že sdělovací prostředky jsou používány různými subjekty jako nástroje k zasahování do politiky. Média, která jsou spojena s politickými stranami nebo církví, ovlivňují společnost podle potřeb daných stran. Během diktatury byla média prostředky, které využíval Salazar na podporu své politiky. V současnosti v Portugalsku nejvíce dominují vlastnictví sdělovacích prostředků

---

³² HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)), s.106-108.

³³ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.138-139.

³⁴ Tamtéž, s.139 – 140.

mediálními konglomeráty. Více o současné struktuře portugalských médií se dozvíme v kapitole 2.4.³⁵

V Portugalsku se v průběhu revoluce v roce 1974 novináři ujali vedení řady médií, ovšem nebylo to ve jménu profesní autonomie, ale spíše jako prostředek třídního boje. Tato fáze skončila z důvodu reakce veřejnosti proti převzetí *Radia Renascensa* a původní vlastníci opět převzali kontrolu nad svými médii. Jako reakce na tuto radikální fázi došlo k vytvoření redakčních rad, ve kterých jsou konzultována některá rozhodnutí. V první fázi transformace, která je nazývána jako probíhající revoluční proces (*Processo Revolucionário Em Curso*), došlo ke znárodnění bank a jelikož řada médií byla vlastněna bankami, novým vlastníkem se tedy stal stát a média byla pod velkým vlivem politických stran. V roce 1980 byla státem vlastněná média privatizována. Nicméně to nevedlo ke zmenšení politického vlivu nad médii, protože například bývalý ministerský předseda F. Pinto Balsamão ze Sociálnědemokratické strany (PSD, *Partido Social Democrata*) vlastní jeden z hlavních mediálních konglomerátů *Impresa*.³⁶ Ale obecně v porovnání s ostatními dvěma systémy v zemích pluralitně polarizovaného systému je úroveň novinářské autonomie nižší.³⁷

1.3.4 Role státu

Stát vždy hrál významnou roli v mediálním systému zemí Středomoří. Nicméně státní zásahy nejsou vždy účinné. Stát často neoplývá prostředky potřebnými k intervenci, stejně tak ne vždy existuje politický konsensus o tom, jak intervenovat. V minulosti byl stát v roli cenzora, a to zejména v období diktatury. Kromě toho stát vlastnil některé mediální podniky, zejména vysílání veřejné služby (stejně jako v dalších zemích Evropy). V prvních letech po Karafiátové revoluci portugalská vláda vlastnila většinu novin. V průběhu historie se stát snažil omezit roli médií jako hlídacího psa demokracie. Samozřejmě to neznamená, že kritika politiky nebyla v médiích přítomna (kromě období diktatury), protože by to nedávalo žádný smysl v polarizovaně pluralitním systému. Naopak, politické

---

³⁵ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.140-142.

³⁶ HALLIN, D. C. a S. PAPATHANASSOPOULOS. 2002. Political clientelism and the media: southern Europe and Latin America in comparative perspective. *Media, Culture & Society*: 175-195. DOI: 10.1177/016344370202400202. ISSN 0163-4437. Dostupné z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344370202400202>.

³⁷ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.144-146.

debaty jsou důležitou součástí zpráv. Autoři tím mají na mysli absenci investigativní žurnalistiky, která by odhalovala korupci, střety zájmů či nekompetentnost. Nicméně poté, co diktatura skončila, a to zejména v 80. a 90. letech, se situace rychle změnila. Důvodem byl velký počet politických skandálů.³⁸

V dnešní době novináři v zemích s polarizovaně pluralitním mediálním systémem mají tendenci rámovat události jako morální skandály a staví se do pozice mluvčích veřejnosti proti zkorumpované politice. Důvodem těchto změn je rozvoj silnějšího mediálního trhu, který umožnil posun směrem ke kritickému profesionalismu.³⁹

1.3.5 Polarizovaný pluralismus

Proč je tedy středomořský model médií také nazýván polarizovaně pluralitní model? Je to proto, že důležité postavení konzervativních sil v jižní Evropě zajistilo, aby politika v této oblasti byla ostře polarizovaná a konfliktní. Příznivci starých pořádků bránili liberální modernizaci a liberální demokracie se ustavila relativně pozdě a nabrala formu polarizovaného pluralismu, který je charakterizován množstvím politických stran, které se rozvíjejí přes celé politické spektrum včetně krajní pravice a levice.⁴⁰

1.3.6 Pochybnosti o zařazení Portugalska do středomořského modelu

V předcházejících podkapitolách jsem popsala, jak Hallin a Mancini klasifikují mediální systém Portugalska a jeho zařazení do středomořského neboli polarizovaně pluralitního modelu. Ovšem ne všichni odborníci z oboru mediálních studií souhlasí s tímto zařazením. Můžeme si uvést jako příklad portugalského profesora Nelsona Traquinu, který v roce 2010 přeložil Hallinovo a Manciniho dílo do portugalštiny. V rámci předmluvy ovšem vyvolává otázku, zda je v současné době ještě správné řadit Portugalsko do tohoto modelu a brát ho jako velmi blízký případ Španělska.⁴¹

Hallin a Mancini v roce 2010 vydali článek, kde odpovídají na kritiku vznesenou ostatními autory. Rozebírají zde i případ Portugalska. Autoři zařadili Portugalsko do polarizovaně

---

³⁸ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.147-150.

³⁹ Tamtéž, s. 148-150.

⁴⁰ Tamtéž, s. 157-159.

⁴¹ HALLIN, Daniel C. a Paolo MANCINI. "Comparing Media Systems": A Response to Critics. *Media & Journalism*. 2010, 9(17, N° 2 - Outono/Inverno), 53-67.

pluralitního modelu proto, že v jednu dobu neslo jasné známky toho, že jeho mediální systém byl politizovaný, což je podle autorů jedna z definic tohoto modelu. Stále se zdá, že i nadále má Portugalsko alespoň některé důležité charakteristiky tohoto modelu – například pokračující roli katolické církve v mediálním systému. Nicméně Traquina vznáší námitku, zda politická stranickost, která stále silně charakterizuje mediální systémy Španělska, Itálie a Řecka, je stále charakteristická i pro Portugalsko. Na svoji obranu Hallin a Mancini uvádí, že nemají dostatek informací, aby mohli vyvodit jasné stanovisko k současné mediální situaci v Portugalsku. Ovšem uvádí, že v Portugalsku politický paralelismus výrazně poklesl a tím se Portugalsko odchýlilo od Španělska a dalších jihoevropských zemí, což je podle autorů zajímavé a žádá si to vysvětlení.⁴²

Hallin a Mancini nabízí několik úvah o možných druzích vysvětlení. Jedno možné vysvětlení by mohlo být, že i když sdílí Portugalsko se Španělskem, Itálií a Řeckem historii diktatury, Salazarova diktatura radikálněji přerušila rozvoj kultury politického stranictví, a že politická stranická identita je v současnosti méně výrazně zakotvena v portugalské politické kultuře než u ostatních zemí jižní Evropy. Další možné vysvětlení by mohlo být, že přechod k demokracii měl v Portugalsku jinou podobu. Možná že silný charakter politizace médií v bezprostředním období po Karafiátové revoluci měl za následek pozdější nastolení silné averze k instrumentalizaci médií a silnou touhu k upevnění novinářské profesionality, čímž by došlo ke zmenšení politického paralelismu. Jiným možným vysvětlením by mohla být snaha Portugalska následovat francouzský mediální model, který je sice charakterizován vysokou mírou politického paralelismu v celostátním tisku, ale nemá takovou míru klientelismu a instrumentalismu, které charakterizují další středomořská média a jejich politické systémy. Konečně je možné, že vysvětlení nespočívá tolik v politické kultuře a historii jako v tržní struktuře. Možná že malá velikost portugalského mediálního trhu ve srovnání s tím španělským vysvětluje odlišnosti v tisku v těchto dvou systémech.⁴³

Do jakého modelu tedy můžeme zařadit Portugalsko a měnil se mediální systém v průběhu času? Na tyto otázky se budu snažit najít odpověď v následující kapitole.

---

⁴² HALLIN, Daniel C. a Paolo MANCINI. "Comparing Media Systems": A Response to Critics. *Media & Journalism*. 2010, 9(17, N° 2 - Outono/Inverno), 53–67.

⁴³ Tamtéž.

2. Empirická část

V této části své práce budu zkoumat, jak se v průběhu času měnil mediální systém a role médií ve společnosti v Portugalsku. Dále budu pozorovat, zda je aplikovatelný Hallinův a Manciniho středomořský neboli polarizovaně pluralitní model na všechna období portugalských dějin 20. a 21. století nebo zda se v určitém období mediální systém dá popsat jiným Hallinovým a Manciniho modelem nebo zda je potřeba použít jinou klasifikaci od jiných autorů.

2.1 Média v Estado Novo

2.1.1 Politická situace

Období tzv Estado Novo (Nový stát) začalo v roce 1926, kdy byla nestabilní první republika svržena vojenským převratem. Armáda si byla vědoma, že aby bylo možné Portugalsko vyvést z krize, je potřeba sestavit vládu odborníků. Proto byl požádán profesor ekonomie António de Oliveira Salazar, aby zastával post ministra financí.⁴⁴ Jeho podmínkou pro přijetí tohoto postu bylo, že s ním budou spolupracovat všechna ostatní ministerstva. Salazar začal mocensky převyšovat vládnoucí vojáky. V roce 1930 navíc začal zastávat post ministra kolonií a v červenci 1932 se stává předsedou vlády až do své náhlé nemoci v roce 1968.⁴⁵ V roce 1933 byla novou ústavou zavedena nová suverénní diktatura. V roce 1968 se moci chopil Marcello Caetano a setrval u ní až do roku 1974, kdy byl režim svržen během Karafiátové revoluce. Diktatura byla autoritářským konzervativním režimem opírajícím se o katolickou církev.⁴⁶

Výkonná moc byla formálně vložena do rukou prezidenta, který byl zvolen přímou volbou na pětileté období. Formálně mu byla svěřena také řada legislativních pravomocí, což z něho činilo virtuálního diktátora. Prvním prezidentem Nového státu byl Óscar Carmona, který zastával tuto pozici až do své smrti v roce 1951, následován Franciscem Craveirou Lopesem (1951-1958) a Américem Tomásem (1958-1974). Nicméně v praxi

---

⁴⁴ NEWITT, Malyn. *Portugal in European and world history*. London: Reaktion Books, 2009, s.200-207.

⁴⁵ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007, s.475-488.

⁴⁶ DE SOUSA, Jorge Pais. *O Estado Novo de Salazar como um fascismo catedrático: Fundamentação histórica de uma categoria política*. Universidade de Coimbra. Dostupné z: http://www.intellectus.uerj.br/Textos/Ano12n2/artigo_jorge_pais.pdf.

skutečnou moc držel ministerský předseda Salazar. Zákonodárny orgán byl jednokomorové Národní shromáždění, jehož zástupci byli voleni každé čtyři roky. Oficiální stranou byla Salazarova *Národní jednota (União Nacional)*. I když opoziční kandidáti teoreticky mohli ve volbách kandidovat, v praxi byl systém tak silně zmanipulován ve prospěch oficiální strany, že neměli reálnou šanci na výhru.⁴⁷

Salazar se stal diktátorem v době chaosu a zavedl řád. V meziválečném období se po celé Evropě dostala k moci řada diktátorů, a tudíž se tento postup tehdy nezdál ničím neobvyklým. V čele Portugalska stál Salazar celých čtyřicet let a snažil se zachovat status quo v době, kdy probíhala druhá světová válka i při nastolování nového světového řádu. Byl velkým antikomunistou a Západem byl mlčky tolerován, když Portugalsko jako jedna ze zakládajících zemí vstoupilo do Severoatlantické aliance v roce 1949, jelikož bylo potřeba použít polohu Azorských ostrovů k vybudování vojenské základny.⁴⁸

Portugalsko bylo i v době Estado Novo koloniální říší a portugalské území zahrnovalo území dnešní Angoly, Mozambiku, Kapverd, Svatého Tomáše a Princova ostrova, Východního Timoru, Macaa, indické Goy a Guiney-Bissau. Během vlády Salazara chtěly portugalské kolonie vyhlásit nezávislost a nákladné koloniální války na udržení impéria umocnily nenávisť portugalského lidu ke stávajícímu režimu.⁴⁹

V roce 1968 Salazar utrpěl náhlou mozkovou mrtvicí a nebyl schopen zastávat funkci předsedy vlády Portugalska. Proto bylo nutné najít rovnocenného nástupce. V září 1968 prezident republiky jmenoval novým premiérem Marcella Caetana. Lidé doufali, že s novým předsedou vlády přijdou nové změny směrem k demokracii a tržnímu hospodářství.⁵⁰

Marcello Caetano se snažil o modernizaci země. Zrušil lidmi nenáviděnou tajnou policii PIDE, lákal zahraniční kapitál do Portugalska i do kolonií a rozvíjel průmysl. Caetano však pokračoval v nákladných koloniálních válkách a v roce 1970 byl vydán nový dekret o povolání záložníků do vojenské služby. Ovšem osvobozenecká hnutí v portugalských

---

⁴⁷ RODRIGUES, Graça Almeida. *Breve história da censura literária em Portugal*. 1a. ed. Amadora, Portugal: Distribuição comercial Livraria Bertrand, 1980. Biblioteca breve (Instituto de Cultura e Língua Portuguesa (Portugal)), s.69-81.

⁴⁸ KLÍMA, Jan. *Salazar tichý diktátor*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005, s. 7

⁴⁹ KLÍMA, Jan. *Dekolonizace portugalské koloniální říše: historická motivace - specifika - průběh*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000., s.5.

⁵⁰ CABRERA, Ana. *Marcello Caetano: poder e imprensa*. Lisboa: Livros Horizonte, 2006, s.93.

koloniích přibývala na síle a byla podporována Východním blokem i řadou demokratických států. Pokračující boje v koloniích také nepomáhaly mezinárodnímu politickému postavení Portugalska. V prosinci 1971 schválilo Valné shromáždění OSN rezoluci potvrzující právo národů portugalské Guineje, Mozambiku a Angoly na sebeurčení a samostatnost. Došlo také k vyloučení Portugalska z UNESCO. Změny, které Caetano zavedl, nebyly tedy dostačující a lidé v čele s Hnutím ozbrojených sil (Movimento das Forças Armadas, MFA) sesadili autoritářský režim Estado Novo dne 25. dubna 1974 v takzvané Karafiátové revoluci (Revolução dos Cravos).⁵¹

2.1.2 Mediální systém a role médií ve společnosti

Jakou roli zastávala média v době Nového státu a do jakého modelu médií můžeme zařadit toto období? Jelikož bylo Portugalsko autoritářským režimem, média byla kontrolována státem. Jednou z nejdůležitějších institucí vytvořených novou ústavou z 11. dubna 1933 byl Národní sekretariát propagandy (Secretariado de Propaganda Nacional, SPN). Portugalsko, podobně jako jiné země, vytvářelo reklamu za účelem zviditelnění činnosti nového režimu, a to jak doma, tak v zahraničí. Národní sekretariát propagandy sloužil jako ústřední orgán propagandistických aktivit a koordinoval informace ze všech ministerstev s cílem vyzdvihnout práci vykonanou Novým státem.⁵²

Novou ústavou z 11. dubna 1933 byla zavedena cenzura. Podle článku 3 je účelem cenzury *„zabránění zvrácenosti veřejného mínění ve své funkci společenské síly a (cenzura) by měla být vykonávána tak, aby zabránila všem faktorům, které by mohly odchýlit (veřejné mínění) od pravdy, spravedlnosti, morálky, řádné správy a společného dobra a zabránit tomu, aby základní principy organizace společnosti byly napadeny.“*⁵³ Navazující legislativní nařízení č. 22 469, které bylo publikováno ve stejný den jako ústava, výslovně zavedlo předběžnou cenzuru *„periodik, letáků, plakátů a jiných publikací, pokud se zabývají tématy politického a sociálního charakteru.“*⁵⁴

---

⁵¹ KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států, s.197-198.

⁵² CABRERA, Ana . Salazar, Ferro e a Política do Espírito. In: CABRERA, Ana. *Censura nunca mais!: a censura ao teatro e ao cinema do Estado Novo*. Lisboa: Portugal, 2013, s. 23.

⁵³ *Constitución Política de la República Portuguesa*. Lisabon, 1933. Dostupné také z: <http://fama2.us.es/fde/ocr/2006/constitucionPortuguesa.pdf>.

⁵⁴ *Decreto-lei n. 22:469*. Lisabon, 11. 4. 1933. Dostupné také z: file:///C:/Users/user/Downloads/decreto_lei_n_o_22468.pdf.

Řád cenzury (Regulamento dos Serviços de Censura) byl přijat v listopadu téhož roku. Podle něho bylo zapotřebí povolení od státu při zakládání novin a časopisů. Aby se zabránilo publikování cenzurovaného tisku plného bílých mezer (jako to bylo běžné v období první republiky), byla vyžadována reorganizace stránek před tiskem, aby se zamaskovaly stopy cenzury. Dále byli šéfredaktoři někdy nuceni předložit prepress strany cenzurní komisi, což přinášelo další náklady, které často vedly k bankrotu některých novin a časopisů. Od roku 1944 cenzura spadala pod Národní informační sekretariát (Secretariado Nacional de Informação), který byl pod osobní kontrolou Salazara. Knihy nebyly předmětem předběžné cenzury, ale mohly být zabaveny poté, co byly publikovány.⁵⁵

Podle Jonathana Hardyho, autora knihy *Western media systems*, byla novinářská profese v době Nového státu snížena na „úřednickou podřadnou profesi“. Média sloužila režimu a především přepisovala prohlášení vlády.⁵⁶

Ana Cabrera ve své práci *Marcello Caetano: poder e Imprensa* analyzuje období režimu Marcella Caetana a jeho vztah s médii. V období Marcella Caetana se v mediálním sektoru nic nezměnilo. Přestože nový zákon vstoupil v platnost poté, co se stal Caetano premiérem, tisk zůstal stejně závislý na politické moci jako za vlády Salazara. Podle Any Cabrery Caetano používal vlastnictví sdělovacích prostředků k dosažení svých cílů a změnil je na strategický nástroj výkonu své moci. Použil média pro přenos svých myšlenek směrem k veřejnosti.⁵⁷

Tisk

V prvních letech Nového státu téměř všechna periodika, která podporovala zaniklou první republiku, ukončila svoji činnost. Ta hrstka, která přežila, byla předmětem pečlivého sledování. Oficiální noviny režimu jako *União Nacional*, *Diário da Manhã* a *Época* byly cenzurovány jen minimálně. Mezi nejvíce cenzurovaná témata patřil Sovětský svaz a témata spojená s komunismem. Komunisté se stali postupně hlavním nepřítelem Nového státu ještě předtím, než se ve skutečnosti stali významným rizikovým faktorem pro režim.

---

⁵⁵ RODRIGUES, Graça Almeida. *Breve história da censura literária em Portugal*. 1a. ed. Amadora, Portugal: Distribuição comercial Livraria Bertrand, 1980. Biblioteca breve (Instituto de Cultura e Língua Portuguesa (Portugal)), s.69-81.

⁵⁶ HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii,. Communication and society (Routledge (Firm)). s.

⁵⁷ CABRERA, Ana. *Marcello Caetano: poder e imprensa*. Lisboa: Livros Horizonte, 2006, s.93.

Druhým nejvíce cenzurovaným tématem bylo Španělsko a nově vzniklá druhá republika.⁵⁸ Do Španělska se také uchýlili portugalští exulanti a to mělo zásadní význam pro Salazarův režim. Proto byl vývoj španělského režimu velmi pečlivě zkoumán. Články, které jasně hájily demokratické ideály, byly cenzurovány a články, které kritizovaly fašismus a nacismus také. Periodika, která byla blízká režimu, měla menší množství cenzurovaných zpráv a díky tomu menší zpoždění při tisku, což jim umožnilo prosperovat. Oproti tomu periodika, která nebyla nakloněna režimu, byla důkladněji cenzurována, což vyvolávalo zpoždění, často také docházelo k pozastavení periodika nebo byla periodiku udělena pokuta, což rozhodně nepřispívalo k jeho prosperitě.⁵⁹

Portugalský deník s nejdelší tradicí *Diário de Notícias* byl založen v roce 1864. Během období Estado Novo byl deníkem s největším denním nákladem, ovšem to bylo vykoupeno tím, že následoval linii podřízenosti režimu. Deník *O Século* byl založen v roce 1880 a byl největším rivalem *Diário de Notícias*. Deník byl blízký režimu, proto během období Estado Novo také prosperoval. V roce 1888 byl v Portu založen deník *Jornal de Notícias*.

A República založená Antóniem Josém de Almeidou v květnu 1926 byla nejdůležitějším periodikem opozice, což mělo za následek konstantní cenzuru tohoto periodika a bylo nejvíce cenzurovaným periodikem. Prakticky všechna témata byla cenzurována, v roce 1931 zvláště články týkající se nového republikánského režimu ve Španělsku, jelikož *A República* bylo jedním z mála novin obhajující novou španělskou republiku.⁶⁰

V roce 1973 Francisco Pinto Balsemão (pozdější předseda vlády mezi lety 1981 až 1983) založil týdeník *Expresso*. Před Karafiátovou revolucí stihlo vyjít 68 čísel, která se také nevyhnula cenzuře. V těchto 68 číslech bylo zcenzurováno 1850 článků.⁶¹

---

⁵⁸ Druhá Španělská republika vznikla 14. dubna 1931 odchodem španělského krále Alfonse XIII. do exilu.

⁵⁹ CALAFATE, Pedro. *História do pensamento filosófico português. Volume V, O século XX*. Lisboa: Caminho, 2000. ISBN 972-21-1333-X.

⁶⁰ BAIÓIA, Manuel. A censura como factor de formação e consolidação do salazarismo: O caso do noticiário sobre política internacional na imprensa (1933-1935). *A Formação e a Consolidação Política do Salazarismo e do Franquismo*. Lisboa: Edições Colibri/CIDEHUS-UE/UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID, 2012, , 155-193. Dostupné z: <https://dspace.uevora.pt/rdpc/bitstream/10174/11605/1/A%20Censura%20-%20A%20forma%C3%A7%C3%A3o%20e%20consolida%C3%A7%C3%A3o%20do%20salazarismo.pdf>.

⁶¹ RODRIGUES, Graça Almeida. *Breve história da censura literária em Portugal*. 1a. ed. Amadora, Portugal: Distribuição comercial Livraria Bertrand, 1980. Biblioteca breve (Instituto de Cultura e Língua Portuguesa (Portugal)), s.69-81.

Rozhlas

V rozhlasových stanicích a zejména ve veřejném rozhlasovém vysílání se kontrola prováděla prostřednictvím stálého poslechu a systematickým vedením záznamů. *Emissora Nacional de Radiodifusão* (ENR) byla založena dne 4. srpna 1935 jako veřejné vnitrostátní rozhlasové vysílání. ENR byla jednou z 23 zakládajících vysílacích organizací Evropské vysílací unie v roce 1950. V roce 1934 bylo založeno Monsignorem Lopesem da Cruzem *Rádio Renascença* (RR), které začalo pravidelně vysílat v roce 1937. RR je vlastněno různými organizacemi v rámci portugalského katolické církve.⁶²

Televize

Portugalské televizní vysílání v letech 1957 až 1974 nebylo ničím jiným než objektem propagandy. *Radiotelevisão Portuguesa* (RTP)⁶³ byla první televizní stanicí v Portugalsku. Experimentální vysílání začalo v prosinci 1955, ovšem pravidelné televizní vysílání bylo spuštěno až v roce 1957. Již od počátku bylo vysílání velmi kontrolováno vládou, i když byla stanice v soukromém vlastnictví až do roku 1975, kdy došlo k jejímu znárodnění (viz následující kapitola). RTP byla až do roku 1992 jedinou televizní stanicí v Portugalsku.⁶⁴

Jelikož Hallin a Mancini se téměř nevěnovali popisu mediálního systému v období Estado Novo, není možné použít středomošský neboli polarizovaně pluralitní model na popis tohoto období. Navíc polarizovaný pluralismus ještě nebyl rozvinut, jelikož jedinou oficiální stranou byla Salazarova *Národní jednota*.⁶⁵

Proto bych mediální systém Nového státu zařadila do autoritářské teorie autorů *Čtyř teorií tisku* Sieberta, Petersona a Schramma. Podle této teorie je hlavním účelem médií podporovat a prosazovat politiku vlády, která je u moci a sloužit státu. Dále podle autorů může média používat ten, kdo získá královský patent nebo povolení od vlády. Média jsou kontrolována vládními patenty, cechy, licencemi a někdy omezována cenzurou. Je zakázáno kritizovat toho, kdo je u moci. Vlastnictví médií v autoritářské teorii je soukromé nebo veřejné a hlavním rozdílem od ostatních teorií je, že média jsou

---

⁶² V roce 1976 byla ENR reorganizována pod novým názvem *Radiodifusão Portuguesa* (RDP).

⁶³ Televizní společnost *Radiotelevisão Portuguesa* se v březnu 2004 spojila s radiovou společností *Radiodifusão Portuguesa* (RDP) pod názvem *Rádio e Televisão de Portugal, S.A.* (RTP) a je poskytovatelem veřejné služby v oblasti televizního a radiového vysílání (viz kapitola Média v 21. století).

⁶⁴ TRAQUINA, N. Portuguese television: the politics of savage deregulation. *Media, Culture*. 1995, 17(2), 223-238. DOI: 10.1177/016344395017002004. ISSN 0163-4437. Dostupné také z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344395017002004>.

⁶⁵ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.117-146.

nástrojem uskutečňování vládní politiky. Všechny tyto charakteristiky jsou v období Estado Novo splněny.⁶⁶

2.2 Karafiátová revoluce

2.2.1 Politická situace

Revoluce 25. dubna 1974 byla organizována Hnutím ozbrojených sil (MFA) a byla vojenským převratem, který svrhl nepopulární autoritářský režim Estado Novo. Převrat se konal v Lisabonu a k armádě se brzy připojila veřejnost.⁶⁷ Americký historik Thomas Henriksen ve svém článku rozebírá roli MFA během Karafiátové revoluce a jeho primární důvod, proč se o puč v dubnu 1974 vůbec pokusilo. Během celého období Nového státu se vojenští důstojníci několikrát pokusili o vojenský převrat, ale nebyli úspěšní. Co by mohlo být tedy důvodem to zkusit znovu? Americký vojenský historik Douglas Porch dospěl k závěru, že armáda měla strach, aby se nestala obětním beránkem za neschopnost činností režimu v Africe, a to především v Guiney-Bissau. Nechtěli, aby se opakovala situace, která nastala v roce 1960, kdy byla Indy dobyta Goa a armáda byla politiky potupena, i když všichni politici věděli, že portugalská armáda neměla šanci Gou ubránit proti několikanásobné indické armádě. Vojenský puč MFA je považován za levicovou revoluci, nicméně MFA postrádalo koherentní politickou filozofii. Jak uvedl Porch MFA přijalo marxistickou terminologii jednoduše proto, aby oponovalo pravicovému režimu.⁶⁸

Ale samozřejmě existují i jiné důvody pro levicovou revoluci. Během Estado Novo byla nejlépe organizovanou opoziční stranou Komunistická strana Portugalska (PCP). Hlavní představitelé žili v exilu a to především v Sovětském svazu a ve Východním bloku. Proto Sovětský svaz doufal, že by se po revoluci Portugalsko stalo komunistickým státem a podporoval PCP. Vojenský puč nastartoval období nazývané jako probíhající revoluční proces (Processo Revolucionario em Curso, PREC). Bylo to období dvou let trvající

---

⁶⁶ SIEBERT, Fred S., PETERSON Theodore, SCHRAMM Wilbur. *Four theories of the press: the authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet communist concepts of what the press should be and do*. 13. pr. Urbana: University of Illinois Press, 1984, 6-28.

⁶⁷ FIELDS, Rona M. 1976. *The Portuguese revolution and the Armed Forces Movement*. New York: Praeger,

⁶⁸ HENRIKSEN, Thomas H. Review: Reviewed Works: *The Portuguese Revolution and the Armed Forces Movement* by Rona M. Fields; *The Portuguese Armed Forces and the Revolution* by Douglas Porch. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 16, No. 3 (Sep., 1978), s. 509-511. Cambridge University Press. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/160041>.

nestability, kdy se levicové a pravicové strany snažily chopit moci. Dne 11. března 1975 se António de Spínola pokusil o vojenský puč. Reakcí na to bylo vytvoření Rady revoluce (Conselho da Revolução, CR), která institucionalizovala vojenskou moc. Rada sjednala smlouvu s hlavními politickými stranami zaručující socialistický trend v zemi. Zároveň se různé frakce uvnitř MFA ještě více rozdělily s dominancí frakce tehdejšího předsedy vlády Vasca Gonçalvese a Komunistické strany. Dne 25. dubna 1976 se konaly nové demokratické volby a byla zavedena nová ústava a Portugalsko se stalo demokratickou zemí.⁶⁹

Portugalský profesor António Costa Pinto ve svém článku *Political Purges and State Crisis in Portugal's Transition to Democracy, 1975-76* analyzuje přechod k demokracii po pádu autoritářského režimu. Podle autora změna režimu přináší nutnost zabývat se dědictvím minulosti. Noví představitelé jsou povinni nastolit spravedlnost za zločiny spáchané starým režimem. Nicméně podle Samuela Huntingtona transformační spravedlnost na prvním místě závisí na tom, kdo provedl změnu režimu. Jak uvádí: „*pouze v těch státech, kde se politická autorita radikálně zhroutila a byla nahrazena opozicí, se možnost trestního stíhání sama prezentovala*“.⁷⁰ Proto jak uvádí Pinto, v Portugalsku, kde vojenský puč nahradil elity starého režimu, byla nastolena spravedlnost.⁷¹

2.2.2 Mediální systém a role médií ve společnosti

Jakou roli zastávala média v době Karafiátové revoluce a v období nazývané jako probíhající revoluční proces a do jakého modelu médií můžeme zařadit toto období? Po revoluci z 25. dubna 1974 média a zejména tisk převzal roli, která měla definovat typ a povahu režimu, který měl být zaveden v Portugalsku. Proto jsme mohli být svědky období velké novinářské činnosti, jejíž výsledky ovlivňovaly dění v zemi. Proto byla snaha kontrolovat média. V této podkapitole své práce budu nejvíce čerpat z článků

---

⁶⁹ GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681

⁷⁰ HUNTINGTON, Samuel. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* (Norma and London 1991), 215. In: PINTO, A. C. 2008. Political Purges and State Crisis in Portugal's Transition to Democracy, 1975--76. *Journal of Contemporary History*. 43(2): 305-332. DOI: 10.1177/0022009408089034. ISSN 0022-0094. From: <http://jch.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0022009408089034>

⁷¹ PINTO, A. C. 2008. Political Purges and State Crisis in Portugal's Transition to Democracy, 1975--76. *Journal of Contemporary History*. 43(2): 305-332. DOI: 10.1177/0022009408089034. ISSN 0022-0094. From: <http://jch.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0022009408089034>.

publikovaných Pedrem Marquesem Gomesem, výzkumníkem z Ústavu pro soudobé dějiny z Universidade Nova de Lisboa.⁷²

Při pokusu o analyzování mediálního prostředí mezi léty 1974 a 1975 můžeme rozlišit tři dominantní tendence, ke kterým docházelo během tohoto období. První z nich je odkazem na dědice starého režimu, kteří se snažili zabránit rozvrácení původních cenzurních mechanismů; druhý proud obhajoval revolučního myšlení a avantgardu a favorizoval přijetí cenzury a posteriori; a třetí tendence byla podpořena příznivci pluralitního systému sociální komunikace, kteří zastávali konec mediální represe a cenzury.⁷³

Tisk

Po pádu Estado Novo byla zrušena cenzura. Spolu s tím byly nahrazeny původní administrativy časopisů a byli zvoleni noví členové komise pracujících (Comissões de Trabalhadores) a redakčních rad (Conselhos de Redacção). Tyto komise a redakční rady byly tvořeny především novináři a v některých případech ostatními zaměstnanci novin, kteří měli významný vliv na to, co bylo publikováno, stejně jako pravomoc vetovat nebo zvolit ředitele novin a šéfredaktory. Dále došlo ke zrušení prosalazarovského deníku *Época* či katolického deníku *Novidades*. V květnu se odehrál konflikt mezi zaměstnanci a vedením deníku *O Século* a v srpnu proběhla stávka zaměstnanců novin *Jornal do Comércio*, kteří požadovali rezignaci ředitele a šéfredaktora.⁷⁴

MFA jmenovalo Ad-hoc komise, do kterých byli nominováni členové armády, aby „chránili tajemství vojenských otázek a aby se zabránilo narušení veřejného mínění způsobené reakčními ideologiemi“.⁷⁵ Tato Ad-hoc komise sankcionovala několik národních a regionálních deníků. V únoru 1975 došlo ke schválení nového tiskového zákona (Lei de Imprensa, Fevereiro de 1975).⁷⁶

---

⁷² GOMES, Pedro Marques. A Imprensa na Revolução portuguesa: o caso do Diário de Notícias (1974-1975). *Estudos em Jornalismo e Mídia*. 2012. ISSN 1984-6924. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.5007/1984-6924.2012v9n2p36> 8.

⁷³ GOMES, Pedro Marques. Imprensa e saneamentos no revolucionário ano de 1974. In: PIMENTEL, Irene Flunser and Maria Inácia REZOLA. *Democracia, ditadura: memória e justiça política*. Lisboa: Tinta da China, 2013, s. 229 – 255.

⁷⁴ GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

⁷⁵ Artigo 1º, Decreto-Lei nº 281/74, de 20 de Junho de 1974. *Diário do Governo*, nº 156 – I Série. In.: GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

⁷⁶ GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

Mediální průmysl ihned začal protestovat proti sankcím uložených Ad-hoc komisí, převážně deníky *A República* a *A Capital*. To vedlo k rozdělení mediálního průmyslu na podporovatele a odpůrce MFA. Jak Joel da Silveira uvádí: „*existovaly jasné ideologické rozepře v samotném Hnutí ozbrojených sil. Existence konzervativních sil, které postrádaly demokratickou kulturu nebo chápání veřejného mínění nebo veřejného prostoru*“.⁷⁷

Konflikt, který se objevil uvnitř MFA, způsobil vysokou nestabilitu v mediálním průmyslu. Tomu nepřispívala ani nedostatečná příprava mnoha novinářů pro výkon jejich profese. Je důležité si uvědomit, že mnoho z nich bylo vybráno pouze kvůli jejich politické ideologii. Takže zejména typ informací, které museli novináři analyzovat, byl tak komplikovaný, vzhledem ke složité politické a sociální situaci, kterou Portugalsko procházelo, že obrátil média v počáteční fázi revolučního procesu do „*skládanky protichůdných informací smíchaných mocí politických a ideologických skupin*“.⁷⁸

Média nebyla slepá k chaotickému období v zemi a složitá situace se projevila i uvnitř mediálního sektoru. Docházelo k dalším polemickým událostem během roku 1975. Došlo ke konfliktu uvnitř deníku *A República*, ke stávce a převzetí katolického *Rádía Renascença* či ke změně zaměstnanců v deníku *Diário de Notícias*. Došlo k zavedení zákona o vojenské cenzuře (Lei da Censura Militar) a byla snaha o spuštění projektu Jesuino, který měl za cíl vytvořit komisi, která by analyzovala média a měla by pravomoc ukládat pokuty či pozastavit tištěná média. Všechny tyto události přispěly k široké diskusi o tom, co to znamená mít svobodu tisku v Portugalsku.⁷⁹

Jedním z výstupů horkého léta roku 1975 (Verão Quente 1975) bylo znárodnění bankovního systému. Tato událost měla značné důsledky pro portugalský tisk. Několik deníků bylo vlastněno bankami, a proto po znárodnění přešlo jejich vlastnictví do rukou státu. To vedlo k opětovnému nárůstu intenzity boje o kontrolu nad tiskem.

---

⁷⁷ SILVEIRA, J. F. *A Construção do Sistema Informativo em Portugal no Séc. XX*, Lisboa. 2011. Colibri. In: GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

⁷⁸ MESQUITA, M. *Os Meios de Comunicação Social*. In Portugal 20 Anos de Democracia, dir. António Reis, Lisboa: 1994. Círculo de Leitores, 361-405. In: GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

⁷⁹ GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681

Boj o média dosáhl v tomto období nebývalé výše. Začaly vznikat nové noviny a časopisy. Tyto noviny a časopisy měly různé politické ideologie, ale měly jednu „společnou vlastnost - boj proti gonçalvismu“.⁸⁰ Některé příklady zahrnují *Jornal Novo* (která byl založen dne 17. dubna), týdeník *O Jornal* (který poprvé vyšel 2. května), deník *O Tempo* (který byl založen dne 29. dubna) či deník *A Luta* (který byl publikován od 25. srpna). Jak uvádí António José Telo: „bylo to hnutí, které za několik týdnů změnilo média“.⁸¹ Také tisk, který byl na začátku horkého léta 1975 šedý, jednotný a monotónní, se do konce roku 1975 proměnil k nepoznání. Počet novin neustále rostl a podávané zprávy byly heterogenní.⁸²

Levicový *O Jornal Novo* byl založen 17. dubna 1975. Jak uvedl jeho ředitel Artur Portela: „protože věříme, že socialismus je nejúčinnější a rychlou cestou ke svobodné, spravedlivé a prosperující společnosti. *O Jornal Novo* je časopis se socialistickou ideologií, který bude bojovat za ochranu společnosti a tvořivost portugalské revoluce.“⁸³ *O Jornal Novo* zastával jasné stanovisko proti snaze o kontrolu médií a byl aktivním obhájcem svobody tisku a přispěl k přípravě nové ústavy.⁸⁴

V článku *A Imprensa na Revolução portuguesa: o caso do Diário de Notícias (1974-1975)* Pedro Marques Gomes analyzuje, co se odehrálo v portugalském deníku *Diário de Notícias* (svého času s největším oběhem) během tzv. probíhajícího revolučního procesu. Gomes uvádí, že bezprostředně po Karafiátové revoluci deník *Diário de Notícias* byl směsicí rozličných emocí. Faktem bylo, že noviny byly pevně spojeny s minulým režimem s některými zaměstnanci ideologicky stále nakloněnými předchozímu režimu

---

⁸⁰ MESQUITA, M. *Os Meios de Comunicação Social*. In Portugal 20 Anos de Democracia, dir. António Reis, Lisboa: 1994. Círculo de Leitores, 361-405. In: GOMES, Pedro Marques. *O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa*. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

⁸¹ TELO, A. J. (2008), *História Contemporânea de Portugal. Do 25 de Abril à actualidade*, vol. I, Lisboa: Presença. In: GOMES, Pedro Marques. *O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa*. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

⁸² GOMES, Pedro Marques. *O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa*. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

⁸³ *Jornal Novo*, 17 de Abril de 1975. In: GOMES, Pedro Marques. *O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa*. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681

⁸⁴ GOMES, Pedro Marques. *O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa*. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

a s jinými jasně obhajujícími revoluci (byť s politickými a ideologickými rozdíly). To vše vytvořilo konstantní napětí uvnitř deníku.⁸⁵

Stručně můžeme říci, že navzdory skutečnosti, že po Karafiátové revoluci byly zrušeny cenzurní mechanismy předchozího režimu, vidíme nepřetržitý boj o kontrolu nad médii (především ze strany novinářů a politických stran). Co se stalo v deníku *Diário do Noticias* je typickým příkladem. V letech 1974 a 1975 došlo k trvalému napětí mezi pracovníky v deníku kvůli jejich rozdílným politickým ideologiím. Také bylo kritizováno vedení deníku a to převážně kvůli své politické orientaci. V průběhu let 1974 a 1975 se vystřídala dvě různá vedení deníku, ovšem obě měla potíže při stabilizaci atmosféry. První administrativa pod vedením Ribeira dos Santose a Vasconcelose vymanila deník z politické příslušnosti ke starému diktátorskému režimu a druhá administrativa pod vedením Barrose a Saramagose zamýšlela dát deník do služeb revoluce a MFA. *Diário de Noticias* byl důležitým účastníkem v portugalském chaotickém revolučním procesu.⁸⁶

Konečně dne 25. dubna 1976 se uskutečnily nové demokratické volby a byla zavedena nová ústava a Portugalsko se stalo demokratickou zemí. Mohlo tedy dojít i na demokratickou transformaci médií.

Rozhlas

V březnu 1975 došlo také na znárodnění radiových stanic s výjimkou katolického *Rádía Renascença*. *Emissora Nacional de Radiodifusão* (ENR) byla reorganizována a v roce 1976 přejmenována *Radiodifusão Portuguesa* (RDP).⁸⁷

Televize

Televizní společnost RTP (*Radiotelevisão Portuguesa*), která byla od Karafiátové revoluce pod přímou kontrolou vlády, byla také znárodněna v roce 1975 a stala se veřejnoprávní televizí.⁸⁸

---

⁸⁵ GOMES, Pedro Marques. A Imprensa na Revolução portuguesa: o caso do Diário de Notícias (1974-1975). *Estudos em Jornalismo e Mídia*. 2012. ISSN 1984-6924. From: <http://dx.doi.org/10.5007/1984-6924.2012v9n2p36> 8.

⁸⁶ Tamtéž

⁸⁷ SOUSA, H. a E. COSTA E SILVA. Keeping Up Appearances: Regulating Media Diversity in Portugal. *International Communication Gazette*. 2009, 71(1-2), 89-100. DOI: 10.1177/1748048508097933. ISSN 1748-0485. Dostupné také z: <http://gaz.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1748048508097933>.

⁸⁸ Tamtéž.

Jelikož období od svržení starého režimu Karafiátovou revolucí 25. dubna 1974 do prvních demokratických voleb trvalo dva roky a v mediálním sektoru docházelo k radikálním změnám, nejde zařadit tohle období do jednoho určitého mediálního systému. Ovšem můžeme analyzovat roli médií ve společnosti. Jak je výše uvedeno, v období probíhajícího revolučního procesu byla role médií a převážně tisku klíčová a pomáhala určit typ režimu, který měl být zaveden v Portugalsku. Také Hallin a Mancini uvádějí, že hromadné sdělovací prostředky byly zapojeny v těchto konfliktech a byly viděny jako nástroj mobilizace politik.⁸⁹

Dá se říct, že role médií byla v tomto období nejsilnější ze všech analyzovaných období. To si samozřejmě uvědomovali samotní novináři, ale také i politické a vojenské skupiny, které se chtěly chopit moci. Snažily se kontrolovat média a diktovat směr toho, co se má psát.

2.3 Transformace

2.3.1 Politická situace

Portugalsko se po ukončení probíhajícího revolučního procesu stalo poloprezidentskou demokratickou republikou. Prezident je volen na pětileté funkční období s možností znovuzvolení. Je volen přímou volbou dvoukolovým volebním systémem. Portugalský parlament je jednokomorový a volby do Sněmovny republiky se konají jednou za čtyři roky. První demokratické volby 25. dubna 1976 vyhrála Socialistická strana (Partido Socialista, PS) a předsedou vlády se stal Mário Soares. Soares se pokusil obnovit hospodářský růst, kterého bylo dosaženo během posledního desetiletí minulého režimu před Karafiátovou revolucí. Ovšem Soaresova vláda musela čelit velkým ekonomickým problémům.⁹⁰ Jedním z hlavních byl obrovský příliv portugalských osadníků z bývalých afrických kolonií, kterých bylo více jak milion. Samotné kontinentální Portugalsko mělo v té době 8,7 milionů obyvatel, takže nedokázalo zaměstnat tak vysoké množství bývalých osadníků. Navíc portugalští osadníci v bývalých koloniích ztratili veškerý svůj majetek a v kontinentálním Portugalsku většinou nic nevlastnili, jelikož celý život bydleli

---

⁸⁹ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.117-146.

⁹⁰ PINTO, António Costa, Nuno Severiano TEIXEIRA, Luciano AMARAL, António BARRETO a João Pedro GEORGE. *História contemporânea de Portugal*. 1.a edição. Lisboa: Penguin Random House Grupo Editorial Unipessoal Lda., 2015. Objectiva. s.41-69.

v koloniích a často se tam i narodili. S přílivem osadníků došlo k velkému zvýšení nezaměstnanosti, k růstu inflace a snížení mezd. Vláda požádala o půjčku z Mezinárodního měnového fondu (MMF).⁹¹

Soares také ihned zahájil přístupová jednání do Evropských společenství (ES). Portugalsko poté vstoupilo do ES v roce 1986 a v následujících letech došlo k hospodářskému růstu díky financím ze strukturálních a přístupových fondů ES. Portugalsko i nadále udržuje ekonomické a kulturní vazby se svými bývalými koloniemi a v roce 1996 bylo jedním ze zakládajících členů Společenství portugalsky mluvících zemí (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa, CPLP), které sdružuje státy, ve kterých je portugalština oficiálním jazykem.⁹²

V roce 1998 se v Lisabonu konalo Expo'98, od kterého si vláda i celé Portugalsko hodně slibovalo. Byl postaven nový most přes řeku Tajo (v té době nejdelší v Evropě), nová linka metra a nová autobusová stanice. Po ukončení Expa byly téměř všechny budovy využity k jiným účelům a rozprodány a z bývalé výstavní plochy je v současnosti rušná komerční čtvrť.⁹³ V roce 1999 jako člen EU vstoupilo do eurozóny a v roce 2002 zavedlo Euro jako svoji měnu.

2.3.2 Mediální systém a role médií ve společnosti

Jakou roli zastávala média v době demokratické transformace a do jakého modelu médií můžeme zařadit tohle období? Po téměř padesátiletém období cenzury a politického útlaku mohlo dojít k transformaci mediálního systému, která trvala dvě desetiletí. Transformace však byla poznamenána historickým dědictvím diktatury, následovaným obzvláště bouřlivým obdobím probíhajícího revolučního procesu.⁹⁴

Portugalský autor Nelson Traquina ve svém článku *A Frustrated Fourth Estate: Portugal's Post-Revolutionary Media* nazval transformaci médií v Portugalsku po Karafiátové revoluci jako „divokou deregulaci“. Tím především myslel mediální politiku 80. a 90. let.

---

⁹¹ KLÍMA, Jan. *Dekolonizace portugalské koloniální říše: historická motivace - specifika - průběh*. Hradec Králové: Gaudemus, s.3-50.

⁹² NEWITT, Malyn. *Portugal in European and world history*. London: Reaktion Books, 2009, s.200-220.

⁹³ PINTO, António Costa, Nuno Severiano TEIXEIRA, Luciano AMARAL, António BARRETO a João Pedro GEORGE. *História contemporânea de Portugal*. 1.a edição. Lisboa: Penguin Random House Grupo Editorial Unipessoal Lda., 2015. Objectiva. s.107-109.

⁹⁴ LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345-357. ISSN 0976-0911.

Podle něj Portugalsko zavedlo komerční vysílání neregulovaným způsobem. Komerčním vysílatelům se nestanovily žádné závazky vůči veřejnosti, což vedlo k nechráněným zájmům systému veřejnoprávního vysílání. V roce 1991 byl dokonce zrušen licenční poplatek za veřejnoprávní vysílání.⁹⁵

Tisk

V průběhu revolučního roku 1975 došlo k znárodnění bankovního sektoru, a jelikož většina hlavních periodik byla vlastněna bankami, stala se majetkem státu. Mezi ty nejdůležitější patřily *Diario de Noticias*, *Jornal de Noticias*, *O Comercio do Porto*, *Diario Popular*, *Diario de Lisboa*, *O Seculo* a *Capital*. První demokratická vláda v roce 1976 ratifikovala znárodnění a považovala ho za nezvratné. Periodika i nadále zůstala ve vlastnictví státu, což přineslo řadu problémů. Jedním z hlavních problémů bylo, že vedení periodika bylo vybíráno vládou a pokaždé, když se vláda změnila, bylo vybráno nové vedení v souladu s politickou příslušností. Vzhledem k tomu, že v prvních letech transformace docházelo k časté změně vlád, docházelo i ke změně vedoucích pracovníků novin. To vedlo k nejednotné obchodní politice uvnitř periodik a jejich finanční situace vážně zasažena politickým procesem.⁹⁶

V důsledku špatné hospodářské situace se snížil oběh periodik a zmenšil se počet nákladů. Nedostatek čtenářů vedl ke snížení inzerce a to vedlo ke snížení financí. V důsledku toho přežití novin často záviselo na státní podpoře. Systém státní podpory nebyl jasně daný ani spravedlivý a pomoc mohla být poskytnuta několika způsoby - dotovanými dodávkami papíru, dopravními benefity nebo zvláštními úvěry ze znárodněných bank tedy od státu. Situace se ovšem nezlepšovala a v roce 1987 byly tržby o 45 % nižší než v roce 1975.⁹⁷

Přirozeným důsledkem těchto krizí v tisku bylo uzavření několika periodik. Také význam tržního chování a změna v politice vlády vedla k postupnému procesu privatizace deníků, i když toto opatření bylo považováno novináři jako hrozba pro svobodný portugalský tisk. Dále v průběhu transformace docházelo k zakládání nových periodik, které byly v soukromém vlastnictví a tak docházelo k vyvažování trhu, kde stále převládala státem

---

⁹⁵ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.117-142.

⁹⁶ LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345-357. ISSN 0976-0911.

⁹⁷ TRAQUINA, N. Portuguese television: the politics of savage deregulation. *Media, Culture*. 1995, 17(2), 223-238. DOI: 10.1177/016344395017002004. ISSN 0163-4437. Dostupné také z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344395017002004>.

vlastněná periodika. Komerční deník *Correio da Manhã* byl založen v roce 1979 a byl prezentován jako bulvární tisk se snadným jazykem zaměřený na široké publikum. Jeden z faktorů, proč se stal tak populárním, bylo jeho nedělní vydání, jelikož ostatní deníky v neděli nevycházely. Po několika letech se stal nejčtenějším periodikem a v současné době je deníkem s největším oběhem.⁹⁸

S tradičních deníků *Jornal de Notícias* pomalu získával zpět důvěru veřejnosti. Během revolučního období totiž prezentoval komunistickou ideologii a ztratil své tradiční publikum. Lidé ho nazývali „*Pravda*“. V roce 1982 redakční statut definoval *Jornal de Notícias* jako informativní periodikum bez ideologie a stranické příslušnosti. JN se stal více obecným periodikem, snadno čtivým a atraktivním pro širokou škálu lidí. Bez ohledu na úspěch *Correio da Manhã* a *Jornal de Notícias* ostatní novináři trvali na obraně tradičních postupů, které však nepřitahovaly publikum a nepřinášely zisky.⁹⁹

Diário de Notícias a *Jornal de Notícias* byly prodány mediální skupině LUSOMUNDO, která se stala největší soukromou mediální skupinou té doby. Ve skutečnosti celý privatizační proces vedl k novému uspořádání portugalského mediálního trhu (viz následující podkapitola).¹⁰⁰

Bulvární deník *Público* byl založen v roce 1990 a je vlastněn mediální skupinou Sonae.com. *Público* je jedním z prvních portugalských periodik, které mělo online vydání od roku 1995. Jeho online vydání bylo bezplatné a zahrnovalo téměř všechny články z tištěného vydání s výjimkou snímků. V roce 2005 se to změnilo z plně volného přístupu k modelu předplatného. V roce 2013 bylo jeho online vydání jmenováno evropským online médiem roku.

Rozhlas

Rádiodifusão Portuguesa RDP a *Rádio Renascença* si zachovaly duopol rozhlasového vysílání až do vzniku pirátských rozhlasových stanic v polovině 80. let. RDP provozuje tři celoplošné stanice – *Antena 1*, *Antena 2* a *Antena 3*. Vysoký počet pirátských stanic

---

⁹⁸ LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345-357. ISSN 0976-0911.

⁹⁹ TRAQUINA, N. Portuguese television: the politics of savage deregulation. *Media, Culture*. 1995, 17(2), 223-238. DOI: 10.1177/016344395017002004. ISSN 0163-4437. Dostupné také z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344395017002004>.

¹⁰⁰ LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345-357. ISSN 0976-0911.

již nemohla vláda nadále ignorovat. V roce 1989 bylo přiděleno 310 lokálních frekvencí pro komerční rozhlasové vysilatele. V roce 1988 byla založena soukromá stanice TSF *Rádio Notícias*, ovšem její první vysílání ještě nebylo legální, protože v té době byly stále zakázány soukromé rádiové stanice v Portugalsku. Brzy se stala jednou ze tří hlavních portugalských zpravodajských stanic, spolu s radiovou stanicí *Antena 1* a *Rádium Renascença*. TSF je součástí portugalské *Global Media Group*.¹⁰¹

Televize

Jelikož v průběhu probíhajícího revolučního procesu v roce 1975 došlo ke znárodnění *Radiotelevisão Portuguesa* (RTP), stala se veřejnoprávní televizí. Přestože RTP měla monopol na televizní vysílání až do začátku 90. let, v průběhu 80. let si nejbohatší Portugalci koupili satelity a sledovali desítky zahraničních televizních kanálů, které jim poskytly alternativní zdroje mezinárodního zpravodajství a zábavy. Když Portugalsko vstoupilo do Evropské unie v roce 1986, došlo i na debatu o soukromých televizních kanálech. Televizní zákon z roku 1990 (zákon č. 58/1990) uvádí, že je zapotřebí zvláštní právní předpis pro regulaci kabelové televize. Následující rok byla tedy schválena vyhláška č. 292/1991, která označila konec státního monopolu a umožnila soukromým subjektům televizní vysílání na základě licence udělené vládou ve veřejné soutěži. Přesto až o tři roky později vláda udělila první licence na soukromé kabelové televizní vysílání.¹⁰²

Na začátku 90. let byl televizní trh jasně definován. Televizní stanice RTP vysílala na dvou kanálech. Kanál RTP1 měl tržní podíl přibližně 80 % a kanál RTP2 pokrýval zbývajících 20 % trhu. Díky tomu měla RTP privilegovaný přístup k nejlepším mezinárodním programům a nejoblíbenějším národním akcím jako byly fotbalové zápasy. Vzhledem k tomu, že RTP byla veřejnoprávní televizí, těžila velké částky z vládní podpory společně s příjmy z reklamy. V této době mělo již kolem 95 % domácností televizní přijímače, a přestože portugalská populace tráví méně času sledováním televize než je průměr evropských domácností, průměrná denní spotřeba byla i tak poměrně vysoká. Monopol

---

¹⁰¹ SOUSA, H. a E. COSTA E SILVA. Keeping Up Appearances: Regulating Media Diversity in Portugal. *International Communication Gazette*. 2009, 71(1-2), 89-100. DOI: 10.1177/1748048508097933. ISSN 1748-0485. Dostupné také z: <http://gaz.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1748048508097933>.

¹⁰² FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

RTP (i když byl formálně zrušen televizním zákonem v roce 1990) komplikoval soukromým konkurentům vstup do tohoto odvětví.¹⁰³

Jakákoliv nová televizní stanice musela financovat svoji činnost inzercí, v přímé konkurenci s již etablovanými dvěma kanály RTP. Navíc v roce 1992 došlo k ekonomické recesi v Evropě, která způsobila menší globální investice do reklamy, se zvláštním dopadem na dražší média jako byla televize. Protože se nezdálo rozumné předpokládat významný nárůst divácké sledovanosti televize, diváci museli být získáni na úkor soupeřů. Také vysoké náklady na provoz vysílacích stanic znemožnily zaměřovat se již od začátku na specifické segmenty trhu, což vedlo k založení všeobecných kanálů. Přes tyto vysoké počáteční investice došlo k založení dvou soukromých televizních stanic.¹⁰⁴

SIC (*Sociedade Independente de Comunicação*) je první portugalskou soukromou televizní stanicí, která zahájila televizní vysílání v roce 1992. Je vlastněna portugalským mediálním konglomerátem *Impresa*. V prvních letech své existence byl ve vedení *Impresy* bývalý ministerský předseda Francisco Pinto Balsemão, jenž byl také jejím zakladatelem. SIC byla také první televizní stanicí, která získala obrovské publikum během několika let své existence.¹⁰⁵

Zpočátku SIC sázela na méně obvyklé, často i alternativní programy a na brazilské telenovely, které měly zaručený úspěch u portugalského publika. SIC uzavřela strategické partnerství s brazilskou televizní stanicí *Globo*, která je největším výrobcem telenovel na světě. SIC dále sázela na odvážnější filmy a seriály, často erotického charakteru, které vzbudily zájem publika, protože RTP jako veřejná televizní stanice nemohla vysílat tento typ obsahu.¹⁰⁶ Aby si posílila svoji pozici na trhu, SIC podnikla intenzivní vzdělávací kampaň po celé zemi, a to nejen na pomoc s nastavováním kanálů na televizních

---

¹⁰³ FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

¹⁰⁴ TRAQUINA, N. Portuguese television: the politics of savage deregulation. *Media, Culture*. 1995, 17(2), 223–238. DOI: 10.1177/016344395017002004. ISSN 0163-4437. Dostupné také z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344395017002004>.

¹⁰⁵ LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345–357. ISSN 0976-0911.

¹⁰⁶ RTP se ještě před vznikem soukromých televizních stanic v roce 1991 pokusila o vysílání s erotickým obsahem. Uveřejnila film japonského režiséra Nagisa Oshima *Ai no borei* (Korida lásky). To mělo za následek silné kontroverze mezi církví a společností RTP, jelikož podle církve nesmí veřejné televizní stanice zobrazit filmy takové povahy, a to i v nočních hodinách.

přijímačích, ale také aby představila svůj vysílací program. V prvních letech své existence SIC vedla agresivní kampaň na získání reklamy. Počáteční snaha SIC se vyplatila a v období mezi roky 1995 a 2001 se stala nejsledovanější televizní stanicí.¹⁰⁷

Dne 20. února 1993 začala vysílat *Televisão Independente* (TVI) a stala se druhou soukromou televizní stanicí v Portugalsku. Do roku 1999 byly jejím vlastníkem katolické instituce, jmenovitě *Rádio Renascença*, RFM, Universidade Católica Portuguesa, Editorial Verbo a União das Misericórdias. Podíl měla také španělská televize *Antena 3 Televisión*. Silný vliv katolické církve byl zřejmý i u nejmenších detailů. První logo TVI, které se používalo do roku 1994, bylo číslo čtyři připomínající křesťanský kříž. V prvních letech TVI vysílala převážně zahraniční programy a investovala do rodinných programů a soutěží, které byly populární v jiných zemích. Již od začátku vysílání se sledovanost pohybovala okolo 13%, což byl velký neúspěch oproti konkurenční stanici SIC, které každým rokem stoupala sledovanost a v roce 1995 překonala veřejnoprávní RTP a stala se tak nejsledovanější televizní stanicí (viz tabulka 4 na následující straně). Proto bylo potřeba udělat v TVI drastické změny.¹⁰⁸

V roce 1999 se stal jejím novým vlastníkem *Media Capital*,¹⁰⁹ jeden z největších portugalských mediálních konglomerátů a TVI zahájila novou etapu s ambicí stát se nejsledovanější televizní stanicí v Portugalsku. Když se José Eduardo Moniz stal generálním ředitelem TVI, stanice začala produkovat lepší výsledky a rychle se ze stanice odsouzené k neúspěchu stala nejsledovanější televize v Portugalsku. Následující tabulka 4 zobrazuje vývoj sledovanosti portugalských televizních stanic od roku 1992 do roku 2006. V roce 2005 se TVI stala nejsledovanější televizní stanicí.¹¹⁰

---

¹⁰⁷ FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

¹⁰⁸ SANTANA-PEREIRA, José. The Media as a Window on the Past? The Impact of Television and Newspaper Consumption on Knowledge of the Democratic Transition in Portugal. *South European Society and Politics*. , 1-16. DOI: 10.1080/13608746.2015.1131449. ISSN 1360-8746. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13608746.2015.1131449>.

¹⁰⁹ *Media Capital* byl do roku 2007 vlastněn RTL Group a Grupo Prisa, od roku 2007 pouze španělskou mediální skupinou Grupo Prisa.

¹¹⁰ FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

Tabulka 4 Vývoj sledovanosti portugalských televizních stanic, 1992-2006 (v %)				
Rok	RTP1	RTP2	SIC	TVI
1992	72,2	17,9	8,5	-
1993	61,5	17,6	14,3	6,6
1994	46,9	9,8	28,4	14,7
1995	38,4	6,4	41,4	13,8
1996	32,6	6,5	48,6	12,3
1997	33,0	5,6	49,3	12,1
1998	31,5	6,2	49,2	13,1
1999	28,5	6,0	48,1	17,4
2000	24,3	5,6	42,2	20,8
2001	20,1	5,6	34,0	31,9
2002	21,1	5,3	31,5	31,4
2003	23,8	5,0	30,3	28,5
2004	24,7	4,4	29,3	28,9
2005	23,6	5,0	27,2	30,0
2006	24,5	5,4	26,2	30,0

Zdroj: FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>, s.156.

Podle portugalské profesorky Heleny Limy aplikování středomořského modelu médií Hallina a Manciniho na mediální systém Portugalska může vést k vyloučení některých specifických aspektů, které se projevily v období transformace k demokracii v Portugalsku. Autorka uznává, že existuje mnoho společných rysů vztahujících se k historii portugalského, španělského a řeckého tisku, a to především období diktátorských režimů. Tato paralela může být však rozšířena i do dalších zemí Středomoří s pozdějšími přechody k demokracii, jako jsou Kypr a Turecko. Navíc španělský přechod k demokracii a vývoj mediálního systému navzdory zeměpisné, časové a historické podobnosti může být stěží považován za totožný s portugalským. Španělsko mělo mírumilovnější transformaci než Portugalsko. Další odlišností je velikost populace. Portugalsko oproti ostatním státům Středomoří, které jsou zahrnuty do středomořského modelu, má jen 10 miliónů obyvatel.¹¹¹

¹¹¹ LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345-357. ISSN 0976-0911.

Podle Limy v průběhu transformace k demokracii docházelo ke snížení oběhu periodik, které bylo zapříčiněno nízkou čteností zděděnou z období diktatury. Tyto prvky odpovídají charakterizaci středomořského neboli polarizačně pluralitního modelu Hallina a Manciniho, pro který je typický elitně orientovaný tisk s nízkou cirkulací.¹¹²

Je tedy možné aplikovat středomořský model na období transformace médií v Portugalsku? Podle mého názoru je tento model odpovídající, jelikož odpovídá realitě, která probíhala v té době na mediálním trhu v Portugalsku. Samozřejmě Hallin a Mancini nemohli vystihnout každý detail transformace, jelikož v ostatních zemích Středomoří probíhaly transformace jiným způsobem a jinak dlouho, ale obecně se dají použít hlavní charakteristiky tohoto modelu na období mezi léty 1976 až 2000.

Následující charakteristiky, na které poukázali Hallin a Mancini, jsou naprosto odpovídající pro tohle období. Komerční média se rozvíjela pomalu a většina mediálního trhu zůstala v rukou státu, církve, politických stran nebo bohatých jednotlivců. Jak je výše pospáno, stát byl dominantním aktérem na mediálním trhu až do roku 1990, kdy došlo k vytvoření nové legislativy. Na druhou stranu role církve na mediálním trhu byla významná a stále je. Církev je vlastníkem rozhlasových stanic a také vlastnila televizní stanici *Televisão Independente* (TVI) od jejího založení v roce 1993 do roku 1999, kdy se vlastníkem stal *Media Capital*. Pro středomořský model je také typická nízká cirkulace novin, která dokonce poklesla oproti období před rokem 1974.¹¹³

---

¹¹² LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345-357. ISSN 0976-0911.

¹¹³ HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systémy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, s.117-146.

2.4 Média v 21. století

2.4.1 Politická situace

Portugalsko se i nadále snaží prosazovat v rámci Evropské unie a v roce 2004 byl jmenován tehdejší předseda vlády José Manuel Barroso předsedou Evropské komise. V roce 2007 byla podepsána Lisabonská smlouva v Klášteře sv. Jeronýma v Lisabonu, která poté vešla v platnost 1. prosince 2009.¹¹⁴

V roce 2011 se i v Portugalsku projevila evropská dluhová krize a vláda byla nucena požádat o pomoc MMF a Evropskou unii, aby získala dotace ze záchranného fondu eurozóny (EFSF). Vláda musela provést úsporná opatření, došlo tedy ke zvýšení daní a snížení mezd, což portugalské obyvatelstvo neslo s nelibostí a docházelo k velkým stávkám a demonstracím. Krize se také projevila v bankovním sektoru. Vláda musela v průběhu krize finančně podpořit většinu portugalských bank alespoň půjčkami a řada z těchto prostředků dosud nebyla navracena. Poslední krizí v bankovním sektoru byla situace okolo portugalské banky Banif, jež se v roce 2013 při vynucené rekapitalizaci stala státním majetkem. Od té doby se vláda snažila Banif prodat, ale stále se jí to nedařilo.¹¹⁵

13. prosince 2015 televize TVI publikovala zprávu, že v průběhu následujícího týdne by mohlo dojít ke státnímu zásahu v Banif. I když ihned samotná TVI dementovala tuto informaci, došlo k okamžitému poklesu akcií až o 40 % a věřitelé ihned začali vybírat své vklady. Proto byla vláda nucena tuto situaci okamžitě řešit. Zdravá část byla odkoupena španělskou bankou Santander Totta, která se díky tomu stává druhou největší soukromou portugalskou bankou. „Toxická aktiva“ zůstanou ve „špatné Banif“, jež je zodpovědná za své hospodaření z minulosti. Vláda poskytne Banif dodatečných 2255 milionů Eur z veřejných financí na podporu prodeje a vyřešení situace ve „špatné Banif“, jelikož samotné bance došly finanční zdroje.¹¹⁶

---

¹¹⁴ SANTANA-PEREIRA, José. The Media as a Window on the Past? The Impact of Television and Newspaper Consumption on Knowledge of the Democratic Transition in Portugal. *South European Society and Politics*. , 1-16. DOI: 10.1080/13608746.2015.1131449. ISSN 1360-8746. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13608746.2015.1131449>.

¹¹⁵ Banco bom, banco mau. Governo prepara intervenção no Banif. *Diário de Notícias* [online]. 2015 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.dn.pt/dinheiro/interior/banif-vai-fechar-4928223.html>.

¹¹⁶ Banif processa TVI por "danos irreparáveis". *Diário de Notícias* [online]. 2015 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.dn.pt/dinheiro/interior/banif-processa-tvi-por-danos-irreparaveis-4931819.html>.

Co je ovšem důležité zjištění, že tahle situace byla způsobena publikováním nepravdivé zprávy soukromou televizí TVI. Ovšem zajímavějším zjištěním je, že španělská banka Santander Totta, která nakonec odkoupila Banif za mnohem nižší cenu než byla před publikováním zprávy z TVI, vlastní 4,6 % aktiv TVI.¹¹⁷

Portugalsko se snaží zapojit i na mezinárodní scéně. V roce 2016 dojde na volbu nového generálního tajemníka OSN, který nahradí současného Pan Ki-muna. Mezi kandidáty je i bývalý portugalský předseda vlády António Guterres.¹¹⁸

2.4.2 Mediální systém a role médií ve společnosti

Jakou roli zastávají média v 21. století? Současný portugalský mediální trh je ovládán především silnými multimediálními skupinami. Stát a katolická církev ztratila značnou část vlastnictví médií (prostřednictvím privatizace a prodeje). Katolická církev si i nadále zachovala dvě důležitá aktiva - nejdůležitější národní rozhlasovou stanici *Rádio Renascença* a několik stovek regionálních novin. Jaké jsou tedy v současné době nejdůležitější mediální skupiny v Portugalsku? Společnost *PT Multimedia*, která byla dříve součástí největší portugalské společnosti *Portugal Telecom*, je dominantním aktérem v kabelovém sektoru, filmové distribuci, a internetových a telekomunikačních službách. *Impresa*, vedená bývalým premiérem Pintem Balsemãem, vlastní televizní stanici SIC. *Media Capital*, řízený španělskou mediální skupinou *Prisa*, je vlastníkem televizní stanice TVI. Společnost *Control Investe*, kterou provozuje rodina Oliveira, vlastní nejuznávanější rozhlasovou stanici orientovanou na zprávy TSF a v roce 2005 koupila od mediální skupiny *LUSOMUNDO* dva nejdůležitější portugalské deníky - *Jornal de Notícias* a *Diário de Notícias*. Společnost *Cofina* soustředila své aktivity na trhu novin a časopisů a je vlastníkem deníku *Correio da Manhã*.¹¹⁹

---

¹¹⁷ FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

¹¹⁸ António Guterres é hoje entrevistado na ONU na corrida ao cargo de secretário-geral. *Observador*[online]. 2016 [cit. 2016-04-12]. Dostupné z: <http://observador.pt/2016/04/12/antonio-guterres-hoje-entrevistado-na-onu-na-corrida-ao-cargo-secretario-geral/>.

¹¹⁹ SOUSA, H. a E. COSTA E SILVA. Keeping Up Appearances: Regulating Media Diversity in Portugal. *International Communication Gazette*. 2009, 71(1-2), 89-100. DOI: 10.1177/1748048508097933. ISSN 1748-0485. Dostupné také z: <http://gaz.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1748048508097933>.

Tisk

Většina hlavních periodik je vlastněna velkými mediálními skupinami, které jsou nezávislé na politice a jsou převážně tržně orientované. Od roku 1994 došlo k nárůstu cirkulace. V současné době je v Portugalsku vydáváno 18 deníků. Následující tabulka 5 zobrazuje cirkulaci nejčtenějších periodik v roce 2014.

Tabulka 5 Cirkulace nejčtenějších periodik, rok 2014			
Periodikum	Vlastník	Periodicita	Cirkulace
Correio da Manhã	Cofina	Deník	116 821
Jornal Destak	Cofina	Deník	69 864
Metro Portugal	Cofina	Deník	68 614
Jornal de Notícias	Control Investe	Deník	65 403
Record	Cofina	Deník	50 886
Público	Sonaecom	Deník	28 360
Expresso	Impresa	Týdeník	93 707

Zdroj: Associação Portuguesa para o Controlo de Tiragem e Circulação. Dostupné z: <http://www.apct.pt/>

Důležitým krokem pro portugalský mediální trh bylo založení online deníku *Observador* v květnu 2014. Je jediným deníkem svého druhu v Portugalsku. Nové články jsou na webových stránkách publikovány 24 hodin denně, 7 dní v týdnu. V prvním měsíci spuštění stránku navštívilo rekordních 630 000 návštěvníků. *Observador* je bezplatný a příjmy získává převážně z inzerce.¹²⁰

Rozhlas

V roce 2003 prošly veškeré rozhlasové stanice vlastněné mediální skupinou *Media Capital* restrukturalizací. Jmenovitě to byly stanice *Romântica*, *Capital*, *Nostalgia* a *Rádio Comercial*.¹²¹

Televizní společnost *Radiotelevisão Portuguesa* se v březnu 2004 spojila s radiovou společností *Rádiodifusão Portuguesa* (RDP) pod názvem *Rádio e Televisão de Portugal, S.A.* (RTP) a je poskytovatelem veřejné služby v oblasti televizního a radiového vysílání. Provozuje čtyři televizní kanály a tři národní rozhlasové stanice. RTP je státem vlastněná

¹²⁰ *Observador* [online]. 2016 [cit. 2016-04-12]. Dostupné z: <http://observador.pt/>.

¹²¹ FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

společnost financována reklamou, státními dotacemi a daní z vysílání (taxa de contribuição audiovisual), která je začleněna v účtech za elektřinu. Následující tabulka 6 zobrazuje nejvíce poslouchané rozhlasové stanice v Portugalsku v roce 2014.¹²²

Tabulka 6 Poslechovost portugalských rozhlasových stanic (v %)		
Rozhlasová stanice	Vlastník	Poslechovost
Rádio Comercial	Medial Capital	21,1
RMF	Rádio Renascença group	20,6
RTP	RTP	9,9
Rádio Renascença	Rádio Renascença group	9,3
M80	Medial Capital	5,6
TSF	TSF	4,4
Mega Hits	Rádio Renascença group	4,2
Cidade FM	Medial Capital	3,9
Rádio Sim	Rádio Renascença group	2,3
Smooth FM	Medial Capital	0,5
Ostatní		17,9

Zdroj: Grupo Marktest. Dostupné z: <http://www.marktest.com/wap/a/p/id~12d.aspx>.

Televize

Zahájení digitálního televizního vysílání bylo problematické kvůli technologickým a obchodním nejistotám. V roce 2001 vláda poskytla jednu licenci konsorciu *Plataforma de Televisão Digital Portuguesa* (PTDP), ale projekt nebyl úspěšný a v roce 2003 byla licence odebrána. Poté došlo na konzultace s veřejností, které skončily 15. října 2007 a proběhlo nové výběrové řízení. Digitální televizní vysílání bylo zavedeno ve velmi pozdním stadiu ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi a s omezeným počtem kanálů a v současnosti zaujímá poslední místo ze zemí EU s nejslabší nabídkou kanálů.¹²³

V roce 2005 mediální skupina *Media Capital* (MCG), jež je hlavním akcionářem televize TVI, byla odkoupena španělskou mediální skupinou *Prisa Group*. TVI je od roku 2005

¹²² TRAQUINA, N. Portuguese television: the politics of savage deregulation. *Media, Culture*. 1995, 17(2), 223-238. DOI: 10.1177/016344395017002004. ISSN 0163-4437. Dostupné také z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344395017002004>.

¹²³ SOUSA, H. a E. COSTA E SILVA. Keeping Up Appearances: Regulating Media Diversity in Portugal. *International Communication Gazette*. 2009, 71(1-2), 89-100. DOI: 10.1177/1748048508097933. ISSN 1748-0485. Dostupné také z: <http://gaz.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1748048508097933>.

nejsledovanější stanicí v Portugalsku.¹²⁴ Jeden z hlavních faktorů, proč SIC ztratila své vedení coby nejsledovanější televizní stanice, je odmítnutí vysílání reality show Big Brother, která byla poté vysílána TVI. Následující tabulka 7 zobrazuje vývoj sledovanosti portugalských televizních stanic od roku 2013 do roku 2016.¹²⁵

Rok	RTP1	RTP2	SIC	TVI
2013	13,0	2,0	21,1	24,6
2014	15,0	1,9	19,1	23,5
2015	14,8	2,0	18,8	22,5
2016	13,1	1,8	17,8	22,5

Zdroj: Comissão de Análise de Estudos de Meios. Dostupné z: <http://caem.pt/images/top30.png>.

V průběhu 21. století došlo k velkým změnám na mediálním trhu. Stát a katolická církev ztratila značnou část vlastnictví médií a v současné době jsou největšími vlastníky médií (jak periodik, tak rozhlasových a televizních stanic) mediální skupiny. Došlo tedy k jasné transformaci k tržně orientovanému mediálnímu trhu, kde jsou v současnosti nejdůležitějšími aktéry komerční média, i když se i nadále prosazuje veřejnoprávní televize RTP a katolické rádio *Renascença*. Není tedy možné aplikovat středomořský model Hallina a Manciniho na současný mediální systém v Portugalsku. Samotní autoři to částečně uznali ve svém článku z roku 2010. Uvádí, že v Portugalsku politický paralelismus výrazně poklesl a tím se Portugalsko odchýlilo od Španělska a dalších jihoevropských zemí. Je tedy současný portugalský mediální systém bližší severo/středoevropskému neboli demokraticko-korporativistickému modelu či severoatlantickému neboli liberálnímu modelu? Již v závěru své studie v roce 2004 Hallin a Mancini uvedli, že mediální systémy západních zemí konvergují k severoatlantickému/liberálnímu modelu. Je to tedy tak?¹²⁶

¹²⁴ FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

¹²⁵ SANTANA-PEREIRA, José. The Media as a Window on the Past? The Impact of Television and Newspaper Consumption on Knowledge of the Democratic Transition in Portugal. *South European Society and Politics*. , 1-16. DOI: 10.1080/13608746.2015.1131449. ISSN 1360-8746. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13608746.2015.1131449>.

¹²⁶ HALLIN, Daniel C. a Paolo MANCINI. "Comparing Media Systems": A Response to Critics. *Media & Journalism*. 2010, 9(17, N° 2 - Outono/Inverno), 53–67.

Podle mého názoru má současný mediální systém charakteristiky ze všech tří modelů, proto by si Portugalsko zasloužilo novou klasifikaci, která by odpovídala současné době, jelikož od roku 2004 došlo k velkým změnám v mediálním průmyslu a to nejen v Portugalsku, ale na celém světě.

Závěr

Cílem mé práce bylo odpovědět na výzkumnou otázku, jak se v průběhu času měnil mediální systém a role médií ve společnosti v Portugalsku. Druhým cílem bylo zjistit, zda je středomořský neboli polarizovaně pluralitní model aplikovatelný na všechna období portugalských dějin 20. a 21. století nebo zda se v určitém období mediální systém dá popsat jiným Hallinovým a Manciniho modelem nebo zda je potřeba použít jinou klasifikaci od jiných autorů.

První analyzované období bylo období Estado Novo. Jelikož Hallin a Mancini se téměř nevěnovali popisu mediálního systému v období Estado Novo, není možné použít středomořský neboli polarizovaně pluralitní model na popis tohoto období. Proto bych mediální systém Nového státu zařadila do autoritářské teorie autorů *Čtyř teorií tisku* Sieberta, Petersona a Schramma, jelikož všechny charakteristiky této teorie jsou v období Estado Novo splněny.

Následujícím analyzovaným obdobím byla Karafiátová revoluce a období probíhajícího revolučního procesu. Jelikož samotné období trvalo jen dva roky a v mediálním sektoru docházelo k radikálním změnám, nejde zařadit tohle období do jednoho určitého mediálního systému. Můžeme ale analyzovat roli médií ve společnosti. Role médií a převážně tisku byla v tomto období klíčová a pomáhala určit typ režimu, který měl být zaveden v Portugalsku. Dá se říct, že role médií byla v tomto období nejsilnější ze všech analyzovaných období.

Období mediální transformace bylo již předmětem zkoumání autorů Hallina a Manciniho, proto zkoumané období lze s jistotou zařadit do středomořského modelu médií. I když se proti tomuto zařazení objevují výtky, charakteristiky jasně ukazují na toto zařazení. A to především pomalý rozvoj komerčních médií, jelikož stát byl dominantním aktérem na mediálním trhu až do roku 1990. Na druhou stranu role církve na mediálním trhu byla významná a stále je. Pro středomořský model je také typická nízká cirkulace novin, která dokonce poklesla oproti období před rokem 1974.

Posledním analyzovaným obdobím bylo 21. století, kdy došlo k velkým změnám na mediálním trhu. Stát a katolická církev ztratila značnou část vlastnictví médií

a v současné době jsou největšími vlastníky médií mediální skupiny. Došlo tedy k jasné transformaci k tržně orientovanému mediálnímu trhu, kde jsou v současnosti nejdůležitějšími aktéry komerční média, i když se i nadále prosazuje veřejnoprávní televize RTP a katolické rádio *Renascença*. Podle mého názoru není tedy možné aplikovat středomořský model Hallina a Manciniho na současný mediální systém v Portugalsku. Samotní autoři to částečně uznali ve svém článku z roku 2010. Uvádí, že v Portugalsku politický paralelismus výrazně poklesl a tím se Portugalsko odchýlilo od ostatních jihoevropských zemí. Je tedy současný portugalský mediální systém bližší severo/středoevropskému neboli demokraticko-korporativistickému modelu či severoatlantickému neboli liberálnímu modelu? Podle mého názoru má současný mediální systém charakteristiky ze všech tří modelů, proto by si Portugalsko zasloužilo novou klasifikaci, která by odpovídala současné době, jelikož od roku 2004 došlo k velkým změnám v mediálním průmyslu a to nejen v Portugalsku, ale na celém světě.

V průběhu času se tedy měnil mediální systém a role médií ve společnosti v Portugalsku a to velmi radikálně. Mediální systém přešel z autoritářské teorie v období Estado Novo, přes období se silnou rolí médií ve společnosti, která pomáhala definovat budoucnost Portugalska, přes Hallinův a Manciniho středomořský neboli polarizovaně pluralitní model v době transformace až do současnosti, kdy mediální systém 21. století vykazuje známky všech tří modelů médií. Je tedy na čase přijít s novou klasifikací mediálních systémů, která by reflektovala současnou realitu.

Summary

The aim of this work was to analyze how the media system and the role of the media in society have changed over time in Portugal. The second objective was to determine whether the Mediterranean or polarized pluralist model is applicable to all periods of Portuguese history of the 20 and 21st century or whether at some point the media system can be described by another Hallin and Mancini's model or whether it is necessary to use a different classification from other authors

The first analyzed period was the period of Estado Novo. Since Hallin and Mancini didn't describe the media system during the Estado Novo, it is not possible to use the Mediterranean or polarized pluralist model to describe this period. I would therefore the media system of Estado Novo classified as an authoritarian theory described by Siebert, Peterson and Schramm, the authors of the *Four Theories of the Press*, since all the characteristics of this theory during the Estado Novo are met.

The following analysed period was the Carnation Revolution and the period of the Ongoing Revolutionary Process. As this period lasted only two years and there were some radical changes in the media sector, it is not possible to describe this period by one specific media system. But we can analyze the role of media in society. The role of media and mainly print was crucial in this period and helped determine the type of regime that should be introduced in Portugal. We can say that the role of the media in this period was the strongest of all the analyzed periods.

The period of the media transformation was already a subject to Hallin and Mancini's study, therefore, the period can be described by the Mediterranean model of media. Although some criticism appeared against this classification, the characteristics clearly indicate that it is a correct classification. The main characteristic is a particularly slow development of commercial media, as the state was the dominant player in the media market until 1990. On the other hand, the role of the Church in the media market was significant and still is. The Mediterranean model is also characterized by low circulation, which even decreased compared to the period before the 1974.

The last period, which was analyzed, was the 21st century. During this period we could witness major changes in the media market. The State and the Catholic Church has lost much of media ownership and the current media owners are the media groups. There was a clear transformation to a market-oriented media market, although the role of the public television RTP and Catholic Radio Renascença is still important. In my opinion it is not possible to apply the Hallin and Mancini's Mediterranean model to the current media system in Portugal. The authors themselves acknowledged that, in their article published in 2010. It states that in Portugal the political parallelism decreased significantly. Can the current Portuguese media system be described as the North/Central European or Democratic Corporatist Model or The North Atlantic or Liberal Model? In my opinion, the current media system has some characteristics from all three models, therefore in my opinion there should be a new classification that would capture the present state, because since 2004 there has been major changes in the media industry, not only in Portugal, but worldwide.

Over time, the media system has changed rapidly as well as the role of the media in the society in Portugal. The media system shifted from the authoritarian theory during the Estado Novo, over a period of a strong role of media in society, which helped define the future of Portugal, through Hallin and Mancini's Mediterranean or Polarized Pluralist model at a time of transition until nowadays, to the media system of the 21st century, which shows characteristics of all three models. It is time to come up with a new classification of media systems, which would reflect current reality.

Použitá literatura

Dokumenty

Constitución Política de la República Portuguesa. Lisabon, 11. 4. 1933. Dostupné také z: <http://fama2.us.es/fde/ocr/2006/constitucionPortuguesa.pdf>.

Decreto-lei n. 22:469. Lisabon, 11. 4. 1933. Dostupné z: file:///C:/Users/user/Downloads/decreto_lei_n_o_22468.pdf.

Literatura

CABRERA, Ana. *Marcello Caetano: poder e imprensa*. Lisboa: Livros Horizonte, 2006, 286 s. ISBN 978-972-2414-654.

CABRERA, Ana. *Censura nunca mais!: a censura ao teatro e ao cinema do Estado Novo*. Lisboa: Portugal, 2013, 361 pages. ISBN 978-989-6225-438.

CALAFATE, Pedro. *História do pensamento filosófico português. Volume V, O século XX*. Lisboa: Caminho, 2000. ISBN 972-21-1333-X.

CHILCOTE, Ronald H. 2010. *The Portuguese revolution: state and class in the transition to democracy*. Lanham: Rowman, 316 s. ISBN 978-074-2567-931.

DOBEK-OSTROWSKA, Bogusława (ed.). *Comparative media systems: European and global perspectives*. New York: CEU Press, 2010. ISBN 978-963-9776-54-8.

FIELDS, Rona M. 1976. *The Portuguese revolution and the Armed Forces Movement*. New York: Praeger, 288 s. ISBN 02-755-5610-7.

HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI. 2008. *Systemy médií v postmoderním světě: tři modely médií a politiky*. Vyd. 1. Překlad Tomáš Trampota. Praha: Portál, 367 s. ISBN 978-807-3673-772.

HALLIN, Daniel C a Paolo MANCINI (eds.). *Comparing media systems beyond the Western world*. 1st pub. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. Communication, society, and politics. ISBN 978-1-107-69954-0.

HARDY, Jonathan. 2008. *Western media systems*. New York: Routledge, xvii, 282 s. Communication and society (Routledge (Firm)). ISBN 04-153-9692-1.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1996. Dějiny států. ISBN 80-710-6164-6.

KLÍMA, Jan. *Dekolonizace portugalské koloniální říše: historická motivace - specifika - průběh*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000. ISBN 80-7041-259-9.

KLÍMA, Jan. *Salazar tichý diktátor*. 1. vyd. Praha: Aleš Skřivan ml., 2005. ISBN 80-864-9315-6.

KLÍMA, Jan. *Dějiny Portugalska v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-166-0.

MCQUAIL, Denis. *Media performance: mass communication and the public interest*. Newbury Park, Calif.: Sage Publications, 1992. ISBN 08-039-8295-X.

NEWITT, Malyn. *Portugal in European and world history*. London: Reaktion Books, 2009, 256 s. ISBN 978-1-86189-519-6.

PIMENTEL, Irene Flunser a Maria Inácia REZOLA. *Democracia, ditadura: memória e justiça política*. Lisboa: Tinta da China, 2013, 520 s. ISBN 978-989-6712-020.

PINTO, António Costa, Nuno Severiano TEIXEIRA, Luciano AMARAL, António BARRETO a João Pedro GEORGE. *História contemporânea de Portugal*. 1.a edição. Lisboa: Penguin Random House Grupo Editorial Unipessoal Lda., 2015. Objectiva. ISBN 978-989-8775-42-9.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-717-8926-7.

RODRIGUES, Graça Almeida. *Breve história da censura literária em Portugal*. 1a. ed. Amadora, Portugal: Distribuição comercial Livraria Bertrand, 1980. Biblioteca breve (Instituto de Cultura e Língua Portuguesa (Portugal)), 114 s.

SIEBERT, Fred S., PETERSON Theodore, SCHRAMM Wilbur. *Four theories of the press: the authoritarian, libertarian, social responsibility, and Soviet communist concepts of what the press should be and do*. 13. pr. Urbana: University of Illinois Press, 1984. ISBN 02-527-2421-6.

Elektronické články

BAIÔA, Manuel. A censura como factor de formação e consolidação do salazarismo: O caso do noticiário sobre política internacional na imprensa (1933-1935). *A Formação e a Consolidação Política do Salazarismo e do Franquismo*. Lisboa: Edições Colibri/CIDEHUS-UÉ/UNIVERSIDAD COMPLUTENSE DE MADRID, 2012, , 155-193. Dostupné z: <https://dspace.uevora.pt/rdpc/bitstream/10174/11605/1/A%20Censura%20-%20A%20forma%C3%A7%C3%A3o%20e%20consolida%C3%A7%C3%A3o%20do%20salazarismo.pdf>.

BLUM, Roger. Bausteine zu einer Theorie der Mediensysteme. *Science des mass média suisse*. 2005, (2), 11. Dostupné z: [http://www.sgkm.ch/zeitschrift/2005/2\(2005\)4Blum.pdf](http://www.sgkm.ch/zeitschrift/2005/2(2005)4Blum.pdf).

DE SOUSA, Jorge Pais. *O Estado Novo de Salazar como um fascismo catedrático: Fundamentação histórica de uma categoria política*. Universidade de Coimbra. Dostupné z: http://www.intellectus.uerj.br/Textos/Ano12n2/artigo_jorge_pais.pdf.

FAUSTINO, Paulo. Becoming a Broadcasting Leader in 10 Years: A Case Study of Portugal's TVI—Media Capital Group. *The International Journal on Media Management*. (9(4), 151–163. Dostupné z: <http://www.mediajournal.org/index.php/jmm/article/view/39>.

GOMES, Pedro Marques. A Imprensa na Revolução portuguesa: o caso do Diário de Notícias (1974-1975). *Estudos em Jornalismo e Mídia*. 2012. ISSN 1984-6924. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.5007/1984-6924.2012v9n2p36> 8.

GOMES, Pedro Marques. O Jornal Novo, a Revolução e a Liberdade de Imprensa. *Media & Jornalismo*. Lisbon: Edição Várzea da Rainha/CIMJ-FCSH-UNL, 12(23): 95-118. ISSN 1645-5681.

HALLIN, D. C. a S. PAPATHANASSOPOULOS. 2002. Political clientelism and the media: southern Europe and Latin America in comparative perspective. *Media, Culture & Society*: 175-195. DOI: 10.1177/016344370202400202. ISSN 0163-4437. Dostupné z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344370202400202>.

HALLIN, Daniel C. a Paolo MANCINI. "Comparing Media Systems": A Response to Critics. *Media & Jornalismo*. 2010, 9(17, N° 2 - Outono/Inverno), 53–67.

HENRIKSEN, Thomas H. Review: Reviewed Works: *The Portuguese Revolution and the Armed Forces Movement* by Rona M. Fields; *The Portuguese Armed Forces and the Revolution* by Douglas Porch. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 16, No. 3 (Sep., 1978), s. 509-511. Cambridge University Press. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/160041>.

LIMA, Helena. Portuguese Democracy and Patterns of Transformation in National Newspapers: A Comparative Model Approach. *Media Watch*. 2014, 5(3), 345-357. ISSN 0976-0911.

MCQUAIL, D. Book Review: Comparing Media Systems. *European Journal of Communication*. 2005-06-01, vol. 20, issue 2, s. 266-268. DOI: 10.1177/026732310502000209. Dostupné z: <http://ejc.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/026732310502000209>.

PINTO, A. C. 2008. Political Purges and State Crisis in Portugal's Transition to Democracy, 1975--76. *Journal of Contemporary History*. 43(2): 305-332. DOI: 10.1177/0022009408089034. ISSN 0022-0094. Dostupné z: <http://jch.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/0022009408089034>.

SANTANA-PEREIRA, José. The Media as a Window on the Past? The Impact of Television and Newspaper Consumption on Knowledge of the Democratic Transition in Portugal. *South European Society and Politics*, 1-16. DOI:

10.1080/13608746.2015.1131449. ISSN 1360-8746. Dostupné také z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13608746.2015.1131449>.

SOUSA, H. a E. COSTA E SILVA. Keeping Up Appearances: Regulating Media Diversity in Portugal. *International Communication Gazette*. 2009, 71(1-2), 89-100. DOI: 10.1177/1748048508097933. ISSN 1748-0485. Dostupné také z: <http://gaz.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1748048508097933>.

TRAQUINA, N. Portuguese television: the politics of savage deregulation. *Media, Culture*. 1995, 17(2), 223-238. DOI: 10.1177/016344395017002004. ISSN 0163-4437. Dostupné také z: <http://mcs.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/016344395017002004>.

Internetové zdroje

António Guterres é hoje entrevistado na ONU na corrida ao cargo de secretário-geral. *Observador* [online]. 2016 [cit. 2016-04-12]. Dostupné z: <http://observador.pt/2016/04/12/antonio-guterres-hoje-entrevistado-na-onu-na-corrida-ao-cargo-secretario-geral/>.

Associação Portuguesa para o Controlo de Tiragem e Circulação. Dostupné z: <http://www.apct.pt/>

Banco bom, banco mau. Governo prepara intervenção no Banif. *Diário de Notícias* [online]. 2015 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z: <http://www.dn.pt/dinheiro/interior/banif-vai-fechar-4928223.html>.

Banif processa TVI por "danos irreparáveis". *Diário de Notícias* [online]. 2015 [cit. 2016-05-11]. Dostupné z: <http://www.dn.pt/dinheiro/interior/banif-processa-tvi-por-danos-irreparaveis-4931819.html>.

Comissão de Análise de Estudos de Meios. Dostupné z: <http://caem.pt/images/top30.png>.

Grupo Marktest. Dostupné z: <http://www.marktest.com/wap/a/p/id~12d.aspx>.

Observador [online]. 2016 [cit. 2016-04-12]. Dostupné z: <http://observador.pt/>